

náš vidiek²

hlasy a ohlasy slovenského vidieka

- Z obsahu:
- Regionálne vidiecke parlamenty
- Šanca pre mladých
- Prvé mikropôžičky

Na dedine je môj domov

Ľudia z dedín túžia po živote v meste, kde je menej problémov so zamestnaním, školou, dopravou, zásobovaním i lepšie kultúrne vyžitie. A ľudia z mesta zase čoraz viac túžia po pokoji, ktorý ponúka vidiecky život.

Ja som sa do dedinky Uhatín s 201 obyvateľmi presťahovala pred 12 rokmi a hoci to bol pre mňa dosť veľký zlom, dnes môžem povedať, že život je tu pestrý a zaujímavý. Najťažšie však bolo prebudiť ľudí k nejakej činnosti.

Vedela som čo všetko tu treba urobiť a že sa to aj dá. Stretávala som sa s domácimi obyvateľmi a najmä trpezlivo počúvala rozprávanie starších o živote, keď v dedine bola iba malotriedna škola a hybnou silou kultúrneho života bol iba pán učiteľ. Hrávali divadlo, stretávali sa na páračkách, priadkach, pri tkaní kobercov a plátna, pri praní v potoku, pasení husí alebo kráv, na priedomí pri debatách a spevoch. Tri kilometre chodili peši do kostola bosí. Topánky v ruke, aby si ich nezodrali a nezašpinili, krásne výšivky a paličkované čipky na krojoch pozakryvané šatkou, aby nevyšediveli. Pri kostole sa obuli, upravili, poväzovali mašle a krásne, upravené vkročili do kostola.

Foto: S. Šomšák

Pri takomto rozprávaní majú – aj po rokoch – vždy rozžiarené oči. Keď skončia, posmutnejú, že dnešný svet je iný a už mu nerozumejú. Tak som sa ich pýtala: Prečo ste nenaučili svoje deti a vnúčatá – vyšívať, paličkovať, tkať, pliesť slamienky a iné užitočné veci? Odpovedali: Nebolo treba, prišlo

Vidiecka organizácia
pre komunitné aktivity

**VIDIECKY
PARLAMENT
NA
SLOVENSKU**

- Desatoro o pitnej vode
- Sviatky vidieka

• Na dedine je môj domov	1
• Členská schôdza OZ Vidiecky parlament	4
• Vidiecky parlament v roku 2004	5
• Regionálne Vidiecke parlamenty	8
• Vidiecky parlament Trenčianskeho kraja	8
• Vidiecky parlament Prešovského kraja	9
• Vidiecky parlament Žilinského kraja	10
• Nitriansky vidiecky parlament	11
• Vidiecky parlament Banskobystrického kraja	12
• Plán činnosti OZ VIPA na rok 2005	14
• VIPA vzdeláva sedemdesiat facilitátorov	16
• Stručne z VIPA	17
• Technická pomoc z programu SAPARD na západnom Slovensku	18
• Prvé mikropôžičky prideliame už čoskoro...	21
• Šanca pre nás mladých	22
• Aj o tomto sú medzinárodné projekty...	23
• Každá studňa má svoj príbeh.../pokračovanie	25
• Desatoro o pitnej vode	28
• Obecné kompostoviská	33
• Kompostovanie/II.	35
• História Odorice a rod bylinkárov	
• Návraty k tradičným formám poľnohospodárstva na vidieku	38
• Zrnko krásy a usilovnosti v Honte	39
• Výtvarná súťaž pre deti	39
• Prezentácia skúseností Nemeckej republiky s implementáciou aktivít typu Leader/Konferencia	40
• Európska súťaž o dedinu roka	41
• Rozvíjame vidiek Žilinského kraja	42
• Škola obnovy vidieka po rozšírení EÚ	43
• Sviatky vidieka	44
• Vysvetľovníček, Poézia, Bodka za číslom	47

Vydavateľ: OZ VIPA a OZ VOKA. **Náklad:** 1 000 ks.

Uzávierka nasledujúceho čísla: 30. jún 2005. **Redakcia:** Magdaléna Bernátová, Michaela Heretová, Ivan Rončák. **Grafika a sadzba:** Svetozár Šomšák.

Tlač: Ústav pre výchovu a vzdelávanie pracovníkov lesného hospodárstva, Zvolen. **Neprešlo jazykovou korektúrou.**

Vážení čitatelia,

práve beriete do rúk druhé tohtoročné číslo časopisu *Náš vidiek*. Rok 2005 je už v plnom prúde a vy už určite myslíte na leto. Tento štvrťročník vám ale umožní trošku spomaliť, obzrieť sa späť a oboznámiť sa s tým, čo sa udialo začiatkom roka.

Vidiecky parlament pre vás pripravil informácie o konaní členskej schôdze, o plánoch na tento rok, ale aj aktuality z jeho činnosti. Nemenej zaujímavé sú aj projekty, ktoré práve realizuje: vzdeláva 70 nových facilitátorov pre projekty sociálnej súdržnosti, určite si prečítajte skúsenosti expertky Technickej pomoci Sapard Renáty Lelovskej, nevynechajte článok o európskej súťaži Cena obnovy dediny a ako nás reprezentovala obec Hrušov. O tom, čo sa darí VIPA uskutočňovať v regiónoch, sa tiež dočítate. Neprehliadnite ani kalendár Sviatky vidieka.

V kancelárii VOKA sme už tradične pripravili nie len informácie o realizovaných projektoch (Služby zamestnanosti pre mladých ľudí na vidieku, Socrates – medzinárodná výmena skúseností vidieckych žien, Mládež na vidieku...), ale najmä vám chceme sprostredkovať rôzne skúsenosti a úspešné aktivity zo slovenského vidieka, premiešané užitočnými radami. Už v úvodníku sa s vami podelí o svoje úspechy Mária Behanovská z OZ nádej v Uňatíne, odporúčame prečítať si históriu bylinkovej farmy, či pokračovanie studňových príbehov. Tiež vás čaká druhá časť o kompostovaní, doplnená skúsenosťami o obecných kompostoviskách – projektov OZ SOSNA z východného Slovenska.

Pozor! Neprehliadnite! Vyhlasujeme výtvarnú súťaž pre deti.

M. Heretová

Úvodník

dokončenie zo str. 1

družstvo a nebol ani čas. Zmeniť zmýšľanie ľudí je najťažšia vec na svete.

Pred tromi rokmi sme malá skupinka nadšencov založili občianske združenie „Nádej v Uhatine“. Začali sme páračkami, stretávali sme sa v kultúrnom dome a plánovali čo ako vylepšiť, aby sa nám tu dobre a príjemne žilo. Začali sme pracovať s deťmi. Spolu s nimi sme zorganizovali zber starého papiera, za utržené peniaze im kúpili futbalovú loptu a tréningy sa mohli začať.

Mne však na srdci stále ležalo to krásne umenie – paličkovanie, ktoré pred viac ako 50 rokmi upadlo do zabudnutia. Valce na paličkovanie už dávno vyhodili z domov ako nepotrebnú vec. Paličky popálili alebo predali priekupníkom. V čase pátrania po paličkovaní, sme však v dedine predsa len objavili jeden starý valec, pôvodnú slamienku pod valec, niekoľko polámaných paličiek a začali robiť kroky, aby toľká krásna nezaspala naveky. Dobrej veci sú naklonené aj nebesá – povedala som si, keď sme dostali peniaze na paličkovanie a tkanie od Nadácie Ekopolis. Uskutočnil sa prvý kurz a vďaka Marienke, Olinke a Gitke zo Sucháňa a Laskova sa 16 nadšencov začalo učiť základy paličkovania.

Spomínam si na zážitok pani učiteľky. Veľký šum a zrazu veľká skupinka detí okolo jednej lavice. Sedel v nej chlapec – absolvent kurzu. Na lavici mal kus polystyrénu – valec, fixky – paličky, špendlíky z nástienky a ukážka priamo v praxi, ako sa to vlastne paličkuje. Pani učiteľka bola v nemom úžase. Čaro paličkovanej čipky je silné a chytilo za srdce už aj našou zásluhou desiatky žien. Naše združenie dávno prekročilo prah dediny, je regionálne. Dnes tkáme plátno

aj koberce. Za peniaze utržené mravčou prácou sme kúpili starý objekt, vypracovali projekt do programu Obnovy dediny a zrekonštruovaný Ľudový dom je teraz k dispozícii návštevníkom aj domácim. Pri dome bola stará studňa, ktorú sme vďaka spolupráci s Vidieckym komunitným fondom dokázali opraviť z peňazí z programu Vidiecka živá voda. Ďalšia nadšenkyňa Lucia založila 12-členné „Divadielko na stračej nôžke“. Alebo iný príklad: Stará vozová cesta z Hrušova do Banskej Štiavnice bola známa len z minulosti. Program Jantárová cesta nám poskytol peniaze na náučný chodník

Oživilí sme tradíciu, spojili nápady, sily a našli aj peniaze prostredníctvom nadácií a aj obecné zastupiteľstvo nám odsúhlasilo nejaké korunky. Starší ľudia sú radi, že na to dobré z minulosti sa nezabúda, nám mladším sa podstatne uľahčil život a mladí už o odchode do mesta ani nespívajú.

Určite mi dáte za pravdu, že život v dedine nemusí byť len zložitý, ale aj krásny. Len si treba otvoriť oči správnym smerom a nepripustiť si, že niečo sa nedá.

Mária Behanovská,
Živé slová, Slovenský rozhlas, marec 2005
(autorka je členkou VOKA a VIPA, víťazka súťaže Vidiecka líderka v roku 2003)

Členská schôdza OZ Vidiecky parlament

Dňa 10. 3. 2005 sa v Detve stretli členovia Občianskeho združenia Vidiecky parlament na členskej schôdzi. Prítomných na stretnutí privítal zástupca primátora mesta Detva Jozef Zaťko. Čas čakania na začiatok schôdze (ten musel byť posunutý v zmysle stanov o hodinu z dôvodu neuznášaniashopnosti – zo 188 členov VIPA bolo prítomných 64) vyplnil krátky návrat k výstupom III. zasadnutia VIPA v Hokoenciach, ktoré boli prezentované vedúcimi jednotlivých pracovných skupín tohto najdôležitejšieho podujatia roku 2004.

Ako sa konštatovalo vo Výročnej správe za rok 2004, v oblasti posilňovania kapacity mikroregiónov a rozšírenia počtu Regionálnych VIPA sa darí Vidieckemu parlamentu plniť ciele. Skvalitňuje sa ich činnosť a podarilo sa tiež dobudovať funkčný informačný systém VIPA. Vidiecky parlament má zastúpenie v Rade vlády pre mimovládne neziskové organizácie, v komisiách Výboru NR SR pre pôdohospodárstvo, v monitorovacích výboroch pre operačné programy v rámci štrukturálnych fondov a podobne. Aj keď v oblasti zvýšenia účinnosti nástrojov a navýšenia zdrojov pre rozvoj vidieka sa nepodarilo dosiahnuť všetky ciele, možno konštatovať, že úlohy sú už rozpracované a je potrebné ich dotiahnuť do úspešného konca. Preto na záver svojho vystúpenia predseda VIPA Peter Rusnák v mene celého predsedníctva požiadal členov VIPA o predĺženie funkčného obdobia súčasného predsedníctva o jeden rok.

Členská schôdza OZ VIPA sa konala 10. marca 2005 v Hoteli Detva v Detve **Foto:** Ivan Rončák

Po prednesení správ o činnosti, o hospodárení a správy revízejnej komisie sa rozpútala živá diskusia týkajúca sa najmä návrhu komunálnej reformy. Vzišlo z nej poverenie pre predsedníctvo VIPA vytvoriť tlak na vládu SR s cieľom širokej diskusie o návrhu komunálnej reformy v spolupráci so ZMOS. Členovia OZ VIPA sú za dobrovoľné združovanie obcí, aby bola zachovaná kvalita verejných služieb pre vidiecke obyvateľstvo a zároveň nedošlo k rušeniu právnej subjektivity obcí.

Globálnym strategickým cieľom na najbližšie obdobie, ktorý odsúhlasila členská schôdza OZ VIPA, je zlepšenie kvality života na vidieku prostredníctvom všeobecných cieľov ako je podpora integrovaného rozvoja vidieka podľa vzoru programu LEADER ako súčasť politiky rozvoja vidieka na európskej a národnej úrovni. Jedným z ďalších cieľov je zapojenie sa do prípravy inštitucionálnych a administratívnych kapacít na národnej a regionálnej úrovni pre nové programovacie obdobie a najmä zlepšenie informovanosti verejnosti a inštitúcií o integrovanom rozvoji vidieka.

Členská schôdza zároveň predĺžila mandát súčasnemu Predsedníctvu o jeden rok a uložila mu rozvinúť diskusiu k zmenám stanov OZ VIPA. Miesto Soni Ludvigovej, ktorá sa vzdala členstva v predsedníctve VIPA bol za člena P-VIPA zvolený Miroslav Fabrický.

*Adriana Verešpejová,
členka predsedníctva VIPA
(ir)*

Vidiecky parlament v roku 2004

5

Ťažiskovým dokumentom, prezentovaným na členskej schôdzi OZ Vidiecky parlament 10. marca 2005 v Detve, bola Správa o činnosti OZ VIPA za rok 2004. Obsahovala nasledujúce časti: (1) Plnenie priorít Programu pre vidiek, (2) Činnosť predsedu a predsedníctva, (3) Činnosť výborov, (4) Činnosť R-VIPA, (5) Inštitucionálny rozvoj, (6) Finančné zabezpečenie činnosti a hospodárenie OZ VIPA a (7) Stručné celkové zhodnotenie činnosti za rok 2004. Práve poslednú časť, predstavujúcu akýsi sumár výročnej správy VIPA, na tomto mieste (okrem časti „Činnosť regiónov“, ktorým sa podrobnejšie venujeme stranách 8 – 13) uverejňujeme.

Plnenie programových cieľov VIPA

Najvýraznejšie úspechy v roku 2004 zaznamenal VIPA v rozvoji vidieckeho hnutia a v budovaní jeho kapacít a v zlepšovaní komunikácie a spolupráce s partnermi – strešnými organizáciami pôsobiacimi na vidieku a pre vidiek. Darí sa nám aj udržiavať dobré postavenie a akceptáciu v medzinárodnom kontexte, zúčastnili sme sa na dvoch podujatiach siete PREPARE, máme vytvorené kontakty na Európsky parlament i Európsku komisiu. Stále sa nám však nedarí získať podporu pre vidiek na národnej úrovni. Príčiny neúspešných výsledkov advokačných aktivít spočívajú aj v našom slabom hlase aj v chýbajúcich ušiach, ktoré by nám načúvali.

Činnosť predsedníctva, výborov a kancelárie Predsedníctvo sa v roku 2004 zameralo hlavne na spoluprácu so strešnými organizáciami pôsobiacimi na vidieku a pre vidiek,

propagáciu vidieka a usporiadanie III. zasadnutia VIPA.

Advokačný výbor pokračoval v realizácii 3 priorit z roku 2003 – podpora vidieckych manažérov, navýšenie zdrojov v Programe obnovy dediny a prípravu integrovanej podpory rozvoja vidieka. Ani jedna z advokačných priorit sa nakoniec nepremietla do návrhu štátneho rozpočtu na rok 2005, hoci sa uskutočnilo množstvo rokovaní a spracovalo veľa podporných materiálov. Najviac k cieľu postúpili rokovania o podpore vidieckych manažérov s MVaRR SR, je pripravený návrh nového uznesenia vlády.

Mediálny výbor je úspešný hlavne v šírení mena VIPA v elektronických médiách, skvalitnilo sa vydávanie spoločného časopisu, inovovala internetová stránka VIPA. Je potrebné zlepšiť mediálnu prezentáciu a propagáciu aktivít na vidieku v spolupráci s R-VIPA a dobudovať výbor o zástupcov regiónov.

Zahraničný výbor bol aktívny hlavne v rámci siete PREPARE, zabezpečuje komunikáciu so zahraničnými partnermi a udržiavanie medzinárodných kontaktov i dobrého mena VIPA na medzinárodnej úrovni. Nepodarilo sa však aktívnejšie rozvinúť spoluprácu v rámci V4.

Výbor pre vzdelávanie bol oficiálne ustanovený až v januári 2005 na podnet záverov z III. zasadnutia VIPA a jeho hlavnou úlohou je zlepšovanie dostupnosti a kvality vzdelávania pre reálne potreby vidieka.

Rada regiónov nahradila činnosť Inštitucionálneho výboru a zamerala sa predovšetkým na vzájomnú koordináciu predsedov R-VIPA v oblasti spolupráce s VÚC a v mapovaní kapacít mikroregiónov. V roku 2004 sa počet

R-VIPA rozšíril zo 4 na 5 a v štádiu priprav je vznik R-VIPA v Košickom a Bratislavskom kraji.

Kancelária sa v roku 2004 stabilizovala, presťahovala sa do nových priestorov, vybavila sa nábytkom a kancelárskou technikou. Prevádzkové náklady kancelárie a účtovníctvo sú kryté zdrojmi z projektov, problémom sú i naďalej finančné zdroje na mzdy pracovníkov.

Rozvoj organizácie

Postupne sa uplatňuje zmena organizačnej štruktúry schválená Členskou schôdzou v roku 2003. Jednotlivé štruktúry sa postupne budujú a stabilizujú. V roku 2005 by sa mali dobudovať R-VIPA v ostatných krajoch a postupne na seba prevziať rozvíjanie štruktúr a servisné činnosti na podporu budovania kapacít mikroregiónov. Stabilizuje sa aj členská základňa, orgány VIPA a ich činnosť. Predsedníctvo i Revízná komisia zasadajú pravidelne každé dva mesiace.

Hlavnou cieľovou skupinou VIPA ostávajú mikroregióny – verejno-súkromné partnerstvá. V súčasnosti z cca 220 mikroregiónov je 82 členom VIPA. Na konci roka 2004 mal Vidiecky parlament 173 členov. Členská základňa VIPA sa v roku 2004 rozšírila celkom o 30 členov.

Hospodárenie VIPA je stabilizované, má viac zdrojov. Skutočné príjmy prekročili plánované príjmy o 14 %. V roku 2005 je nevyhnutné hľadať nové zdroje a sponzorov na posilnenie servisných činností.

Peter Rusnák

KALENDÁR PODUJATÍ 2005

- 7.-15. 5. DNI VIDIECKYCH KOMUNIT'**
TRENČÍN, SLOVENSKÁ LUPČA, ČIERNY BALOG, DETVA,
PRENČOV, MAŠKOVÁ, ČERENČANY, BZOVÍK, OSTRÁ LÚKA
- 29. 5. OVČIARSKA NEDEĽA — OVENÁLIE 2005**
MÚZEUM LIPTOVSKÉJ DEDINY PRIBYLINA
PASTIERSKE TRADÍCIE, SÚŤAŽ O NAJLEPŠIU BRYNDZU, HRUDKOVÝ SYR
A ŽINČICU, SÚŤAŽ REZBÁROV, PREDAJ VÝROBKOV
- 23.-25. 6. MEDZINÁRODNÝ FESTIVAL PALIČKOVANEJ ČIPKY**
PREŠOV – SOENÁ BAŇA
ŠKOLA ČIPKY Z RÔZNYCH OBLASTÍ SLOVENSKA
- 3.-4. 9. DNI SV. HUBERTA**
SVÄTÝ ANTON
SÚŤAŽ VO VÁBENÍ JELEŇOV, UKÁŽKY REMESIEL, ATRAKTÍVNY RYBOLOV,
UKÁŽKY KYNOLÓGIE
- 1. 10. MAJSTROVSTVÁ SLOVENSKA FURMANOV**
PAVLOVCE, OKRES VRANOV NAD TOPEOU
SÚŤAŽ FURMANOV A ICH ŤAŽNÝCH KONÍ, REMESELNÍCKY JARMOK,
HUDOBNÉ VYSTÚPENIA
- 14. 10. OSLAVY SVETOVÉHO DŇA VIDIECKYCH ŽIEN**
UŇATÍN, OKRES KRUPINA
SLÁVNOSTNÉ VYHLÁSENIE VÝSLEDKOV SÚŤAŽE VIDIECKA ŽENA – LÍDERKA
ROKA 2005, VÝSTAVKY A PREDAJ TRADIČNÝCH VÝROBKOV REGIÓNU

Regionálne Vidiecke parlamenty

Na realizácii programu VIPA sa podieľajú aj regionálne VIPA, ktoré by na seba mali postupne prevziať úlohy inštitucionálneho rozvoja najmä v oblasti budovania kapacít vidieka na regionálnej a miestnej úrovni a zároveň by mali byť partnerom samosprávnych krajov pri riešení problémov a spracovávaní krajských programov rozvoja vidieka. Ku koncu roka 2005 bolo konštituovaných spolu 5 R-VIPA: VIPA Trenčianskeho kraja, Nitriansky Vidiecky parlament, VIPA Žilinského kraja, VIPA Banskobystrického kraja a VIPA Prešovského kraja. Vo vysokom štádiu príprav je konštituovanie R- VIPA v Bratislavskom a Košickom kraji, kde by sa tento proces mal zavŕšiť v prvom polroku 2005. Situácia v Trnavskom kraji je ešte nevykryštalizovaná, južné regióny v predsedníctve VIPA zastupuje Fórum inštitút. Na nasledujúcich stranách uvádzame stručné indormácie o činnosti jednotlivých R-VIPA v uplynulom roku.

Vidiecky parlament Trenčianskeho kraja

Činnosť VIPA TN sa v roku 2004 zamerala hlavne na skompletizovanie databázy mikroregiónov a na realizáciu projektu Trvaloudržateľný rozvoj v oblastiach s intenzívnou poľnohospodárskou produkciou financovaného

z technickej pomoci programu SAPARD pre NUTS II Západné Slovensko. V Trenčianskom kraji existovalo ku koncu roka 2004 26 mikroregiónov, v ktorých je zapojených 205 obcí, čo predstavuje 74 % zo všetkých obcí kraja.

VIPA TN má v súčasnosti funkčných 8 Komunikačných centier: Nitrianske Pravno, Zemianske Kostolany, Handlová, Brezoulupy, Trenčianske Teplice, Dubová, Temeš a Mariková.

Predsedníctvo VIPA TN zasadalo v roku 2004 8-krát a na svojich zasadnutiach riešilo organizačné a technické zabezpečenie hlavných aktivít, a to najmä zabezpečenie festivalu Ľudových remesiel v Trenčianskych Tepliciach, prípravu a účasť na Dňoch vidieka v NR SR, kompletizáciu databázy mikroregiónov, realizáciu projektu Trvaloudržateľný rozvoj v oblastiach s intenzívnou poľnohospodárskou produkciou financovaného z technickej pomoci programu SAPARD pre NUTS II Západné Slovensko, výmenu skúseností a pomoc pri tvorbe programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja a vybavenie kancelárie a získavanie zdrojov na činnosť VIPA TN.

Predsedovia VIPA TN Dušan Mitický (vpravo) a VIPA PO Peter Harďoň na stretnutí Rady regiónov VIPA v Trenčianskych Tepliciach 23. 11. 2004 Foto: Ivan Rončák

VIPA-TN má prenajatú kanceláriu v Trenčianskych Tepliciach a jedného stáleho zamestnanca. 17. júla VIPA TN spoluorganizoval Festival ľudových remesiel, pri príležitosti ktorého bola otvorená i výstava VIPA v EÚ. Akcia poslúžila na významnú propagáciu VIPA v TSK.

V roku 2004 sedem manažérov KC absolvovalo školenie v Agroinštitúte v rámci TP SAPARD k programovaniu a projektovému manažmentu. 21 aktivistov z MR Magura

Strážov absolvovalo v uplynulom roku školenie projektového manažéra malých projektov v Temeši, ktoré organizoval VIPA TN.

Nepodarilo sa nám stabilizovať členskú základňu a mnohé MR nedostatočne pochopili prečo treba uzatvárať partnerstvá. Preto si VIPA TN stanovil nové úlohy, zamerané na vzdelávanie a rozvoj ľudských zdrojov.

Dušan Mitický
predseda VIPA TN

Vidiecky parlament Prešovského kraja

VIPA PO sa v roku 2004 sústredil hlavne na spoluprácu s organizáciami, s ktorými by sa dalo obciam a obyvateľom vidieka priamo pomôcť.

- Podarilo sa nám získať zastúpenie vo Fonde soc. rozvoja Prešovského kraja (pomoc a koordinácia postupov rozvoja v sociálnej oblasti).
- VIPA PO trikrát rokovala s riaditeľom Slovenskej agentúry pre cestovný ruch (SACR) o možnostiach rozvojových zámerov cestovného ruchu orientujúcich sa na vidiecky priestor.
- Zameriavame sa aj na koordináciu vzdelávania manažérov pre vidiecke mikroregióny, zapojili sme sa do školení OZ VIPA pre prípravu vidieckych manažérov pre projekty sociálnej inklúzie.
- VIPA PO veľmi intenzívne spolupracuje a rokuje so zástupcami regionálnych

rozvojových agentúr v kraji o rozvojových zámeroch na vidieku, o školiacich zámeroch a s regionálnym odborom Prešovského samosprávneho kraja o celkovom a komplexnom rozvoji PO kraja.

- VIPA PO rokoval s mládežníckou organizáciou DF Mladých (Demokratické fórum mladých Slovenska) o možnostiach spolupráce mládeže a ich aktivitách vo vidieckom priestore.
- VIPA PO je administrátorom TP SAPARD v 4 MR v NUTS II – Východ.
- Spolupracujeme s poslancami Európskeho parlamentu (Žita Pleštinská).

Vidiecky parlament Prešovského kraja sa snaží o budovanie a posilnenie spolupráce so zahraničím – Rakúsko, rozšírili sme spoluprácu o Poľsko a Ukrajinu bezprostredne hraničiace s Prešovským krajom.

Peter Harďoň
predseda VIPA PO

Vidiecky parlament Žilinského kraja

... 10

Vidiecky parlament Žilinského kraja v roku 2004 významne posilnil svoju pozíciu v kraji a to hlavne upevnením partnerstva s VÚC. Spracovanie Akčného plánu rozvoja vidieka, ktorého hlavným koordinátorom je VIPA ZA na základe dohody s VÚC. Podarilo sa konštituovať partnerstvo – pracovnú skupinu, ktorá sa podieľala na tvorbe APRV a bude naďalej riešiť problematiku vidieka v kraji. Členmi pracovnej skupiny sú zástupcovia RRA v kraji, SAŽP, ZMOS, ŠOP, SPPK, vlast-

Predsedička VIPA ZA Janka Mikušáková

Foto: archív VIPA ZA

níci lesov, pracovníci regionálneho odboru VÚC, mikroregiónov a ďalší. Po schválení APRV by mali pokračovať práce na spracovaní Programu pre rozvoj vidieka v ŽSK na obdobie do roku 2013, je však nutné zabezpečiť financovanie.

Veľmi pozitívne hodnotíme spoluprácu – možno až nadštandardnú – s VÚC a RRA v ŽSK. Riaditeľ úradu VÚC vyčlenil pre prácu na dokumente a koordináciu činnosti pracovníčku, ktorá sa stala členkou VIPA a zastupovala VIPA na stretnutí PREPARE v Bulharsku. VIPA ZA má svoje zastúpenie v komisii regionálneho rozvoja, cezhraničnej spolupráce a cestovného ruchu VÚC a prizývaní sme na stretnutia, pracovné rokovania týkajúce sa vidieka.

Okrem vyššie uvedenej činnosti sme v roku uskutočnili jenu väčšiu prezentáciu na medzinárodnej konferencii organizovanej Kanadským inštitútom a malé prezentácie na vyššie uvedených pracovných rokovaniach. Priebežne informujeme verejnosť prostredníctvom regionálneho týždenníka Regionžurnál.

V júli 2004 došlo k zmene na poste predsedu – po odstúpení P. Brončeka bola za predsedníčku zvolená, na návrh pracovného výboru, Janka Mikušáková. Od augusta 2004 je koordinátorkou činnosti Linda Petrášová (na VÚC je zodpovedná za opatrenie 3.4., čo je pre VIPA veľmi vhodná kombinácia). Stretnutia pracovného výboru sa konajú podľa potreby (minimálne raz mesačne), členská schôdza sa uskutočnila vo februári 2004.

Počet členov sa oproti roku 2003 nezmenil, celkom má OZ VIPA ZA 18 členov. V roku 2004 pribudol v kraji 1 mikroregión, spolu ich je v súčasnosti 23.

VIPA ZA v r. 2004 získala financie len z členských príspevkov. Členovia pracovného výboru a pracovnej skupiny financujú náklady spojené so stretnutiami z vlastných zdrojov, resp. zdrojov materských organizácií. V septembri 2004 sme predložili projekt na získanie dotácie z rozpočtu VÚC v zmysle VZN o poskytovaní dotácií, ale pre rok 2004 sme ju nezískali, máme prísľub na rok 2005.

Ako nedostatok hodnotíme skutočnosť, že sa nám nepodarilo posilniť inštitúciu

smerom do územia. Uvedomujeme si, že potrebujeme získať pre spoluprácu mikrорегионы v kraji a to pri tvorbe a implementácii Programu pre vidiek bude nevyhnutné. Naším cieľom je čo najlepšie pripraviť územie na program LEADER, a preto pre rok 2005 bude otázka sieťovania pre nás prioritná.

Janka Mikušáková
predsedníčka OZ VIPA ZA

Nitriansky vidiecky parlament

Ustanovujúca schôdza Občianskeho združenia Nitrianskeho vidieckeho parlamentu sa uskutočnila dňa 23. júna 2004 v Nitre a následne boli stanovy združenia oficiálne zaregistrované 21. 7. 2004 na Ministerstve vnútra SR.

Hlavným cieľom založenia NR VIPA je snaha zlepšiť kvalitu života na vidieku na území Nitrianskeho samosprávneho kraja prostredníctvom zlepšenia informovanosti, budovania kapacít v rámci mikrорегионов a verejno-súkromných partnerstiev, formulovania a presadzovania spoločných záujmov a postupov v prospech trvalo udržateľného rozvoja vidieka.

Hlavnými úlohami pre rok 2004 bolo sfornovanie a založenie inštitúcie, voľba členov orgánov (regionálnej rady, revíznej komisie) a stabilizácia členskej základne. Regionálna rada NR VIPA pracovala v roku 2004 za predsedníctva Heleny Valentovej v tomto

zložení: Ing. Vladimír Bakoš, Ing. Barbora Gerháťová, Eduard Kajaba a Ing. Rozália Szalay. Revízna komisia NR VIPA mala troch členov: Darina Gerháťová, Ing. Ľudmila Števícová a Ing. Jela Tvrdoňová.

Členmi NR VIPA je 13 právnických osôb, ktoré zahŕňajú mikrорегионálne združenia a odborné inštitúcie a 3 fyzické osoby.

Od založenia občianskeho združenia sa uskutočnili dve pravidelné zasadnutia Regionálnej rady NR VIPA – v septembri 2004 v Jure nad Hronom a v novembri v Klížskej Nemej.

Ing. Tatiana Kobidová z Ústavu vedeckotechnických informácií pre pôdohospodárstvo bola nominovaná ako zástupca NR VIPA do zahraničného výboru Vidieckeho parlamentu. V rámci aktivít bol pripravený v spolupráci s UVTIP návrh webovej stránky NR VIPA.

Celkové príjmy NR VIPA predstavovali 15.888 Sk, výdavky 1.475 Sk.

Helena Valentová
Predsedníčka OZ NR VIPA

Vidiecky parlament Banskobystrického kraja

Hlavným cieľom OZ BB VIPA v roku 2004 bolo zlepšenie pripravenosti vidieka BB kraja na využívanie podporných nástrojov štrukturálnej politiky EÚ.

Činnosť BB VIPA je úzko koordinovaná s Banskobystrickým samosprávnym krajom (BBSK), s ktorým má od apríla 2002 uzavretú dohodu o spolupráci. Vo februári 2004 schválila členská schôdza BB VIPA stratégiu rozvoja vidieka BB kraja a plán hlavných úloh na obdobie 2004 – 2006. Podľa neho sú hlavnými prioritami rozvoja vidieka v kraji

(1) príprava a realizácia regionálnych nástrojov podpory rozvoja vidieka a (2) zvyšovanie miestnych kapacít pre využívanie štrukturálnej podpory.

Spolupráca BB VIPA s BBSK bola zameraná na prípravu plánovacích dokumentov pre rozvoj vidieka. Boli vypracované 4 spoločné projekty pre rozvoj vidieka, vidieckej turistiky a inštitucionálnej spolupráce. Dva neboli podporené a ďalšie dva sú v procese hodnotenia. Zvyšovanie miestnych kapacít BB VIPA realizuje prostredníctvom projektu TP SAPARD celkom v šiestich mikroregiónoch. Spolupracuje s VVMZ na príprave trénerov pre projektovanie a získal vlastný grant na vybudovanie šiestich dištančných centier vzdelávania na vidieku. Pre zlepšenie a skvalitnenie podporných a servisných činností BB VIPA založil verejno-prospešnú neziskovú organizáciu SEDEM, n. o., prostredníctvom ktorej chce pripraviť a angažovať tím expertov na podporu budovania kapacít na miestnej úrovni.

Záber z posledného stretnutia Regionálnej rady BB VIPA v starom zložení. Zľava: Alena Ciglanová, Michaela Galvánková, Elena Kubaliaková, Peter Rusnák **Foto:** Ivan Rončák

Významnou celoštátnou aktivitou, ktorú zabezpečoval BB VIPA v roku 2004, bolo III. zasadnutie VIPA v Hokovciach. Na príprave a realizácii tejto akcie sa najviac podieľalo OZ Nádej v Uňatine ako aj aktivisti a starostovia z obcí Hrušov, Prenčov a Sebechleby. Partnerom realizácie podujatia bola aj Regionálna poľnohospodárska a potravinárska komora (RPPK) v Krupine, ktorá významnou mierou prispela k jej úspešnému priebehu a sponzorovala slávnostnú „hontiansku“ večeru.

Regionálna rada BB VIPA má 7 členov, z toho 4 sú predsedami Regionálnych výborov (ReV). Každý regionálny výbor koordinuje činnosť 10 – 15 mikroregiónov. Regionálna rada BB VIPA pripravuje, koordinuje a monitoruje realizáciu projektov a obhajuje záujmy vidieka na úrovni kraja. RR BB VIPA zasadala v roku 2004 celkom 6 krát.

Predseda Regionálnej rady BB VIPA je členom Komisie regionálneho rozvoja BBSK.

Členská schôdza OZ BB VIPA

Členovia OZ VIPA Banskobystrického kraja na svojej členskej schôdzi v Banskej Bystrici dňa 1. 3. 2005 schválili správu o činnosti a hospodárení za rok 2004 a plán činnosti a rozpočet na rok 2005. Zvolili si tiež novú regionálnu radu v zložení: Janka Bačíková, Mária Behanovská, Elena Jankovičová, Anna Kršáková, Elena Kubaliaková, Martina Pavlovkinová, Peter Rusnák. Regionálna rada bude naďalej pracovať aj prostredníctvom regionálnych výborov (ReV), aby bolo možné lepšie prenášať informácie do mikroregiónov. Predsedníčky ReV boli zvolené na členskej schôdzi nasledovne: ReV Horný Hron – E. Jankovičová, ReV Gemer – E. Kubaliaková, ReV Stredný Hron – Janka

V kraji je funkčných 15 Komunikačných centier (KC) a 30 i-domov spolupracujúcich s mikroregiónmi a ReV. Členovia BB VIPA, KC a i-domov sa aktívne zapájajú do partnerstiev sociálnej inklúzie v okresoch Brezno, Lučenec, Poltár, Revúca a Rimavská Sobota. V súčasnosti je v kraji registrovaných celkom 52 mikroregiónov.

Najvýznamnejšími podpornými, servisnými miestnymi inštitúciami pre rozvoj vidieka sú: OZ KRTKO, OZ OZVENY, VYDRA, n. o. a OZ FUNDAMENT. V roku 2004 bolo v OZ BB VIPA registrovaných celkom 45 členov, z toho 37 právnických a 8 fyzických osôb. Celkové príjmy OZ BB VIPA dosiahli 2,240 mil. Sk. Hlavným zdrojom príjmov bol grant na realizáciu projektu TP SAPARD, ktorý bude prebiehať aj v roku 2005. Výdavky v roku 2004 predstavovali celkom 1,864 mil. Sk.

*Peter Rusnák
predseda Regionálnej rady BB VIPA*

Bačíková, ReV Novohrad – M. Pavlovkinová. V revíznej komisii budú v novom volebnom období pracovať Jozef Adam a Jozef Líška. (mb)

Členskej schôdzi BB VIPA 1. 3. 2005 v Banskej Bystrici sa zúčastnilo 35 zástupcov mikroregiónov, združení pôsobiacich na vidieku ako aj jednotlivcov z kraja

Foto: Magdaléna Bernátová

Plán činnosti

OZ VIPA na rok 2005

14

Príprava a spracovanie Plánu činnosti Vidieckeho parlamentu na rok 2005 sa opiera o závery III. zasadnutia VIPA, Program pre vidiek, Výročnú správu OZ VIPA za rok 2004, rozpracované a pripravované projekty a finančné a kapacitné rámce OZ VIPA. Na základe poznatkov a skúseností z doterajšej činnosti a realizácie priorít a aktivít VIPA a v súlade s uvedenými východiskami plánu činnosti, VIPA sa rozhodol koncentrovať na jednu prioritu pre rok 2005, ktorou je **integrovateľný rozvoj vidieka**.

Globálny strategický cieľ – zlepšiť kvalitu života na vidieku

Všeobecné ciele na rok 2005:

- podporovať a presadzovať integrovaný rozvoj vidieka (Leader) ako súčasť politiky rozvoja vidieka na európskej i národnej úrovni,
- zapojiť sa do prípravy inštitucionálnych a administratívnych kapacít na národnej a regionálnej úrovni pre nové programovacie obdobie,
- zlepšiť informovanosť verejnosti a inštitúcií o integrovanom rozvoji vidieka,
- podieľať sa na odbornej príprave pre implementáciu integrovaného rozvoja vidieka,
- presadiť finančné nástroje pre pilotné riešenia integrovaného rozvoja vidieka,
- v spolupráci s VÚC pripraviť krajské dokumenty a nástroje pre podporu integrovaného rozvoja vidieka,
- pripraviť miestne kapacity pre pilotné realizácie Leader.

Špecifické ciele VIPA

Úspech realizácie priority – zavedenie integrovanej podpory rozvoja vidieka na Slovensku, je závislý od koordinovaného postupu a súčinnosti aktivít ako na medzinárodnej a národnej, tak aj regionálnej a miestnej úrovni. Len vzájomne sa doplňujúca a súbežne prebiehajúca činnosť všetkých štruktúr a zložiek VIPA, v úzkej spolupráci a koordinácii s partnermi na všetkých úrovniach, môže smerovať k naplneniu želaných cieľov.

a) na medzinárodnej úrovni:

Zapojenie slovenského vidieka do európskych štruktúr

- spolupracovať na koordinácii postupu v rámci siete PREPARE,
- získavať podporu v inštitúciách EÚ,
- spolupráca s partnermi V4 a Slovenskom,

želaný výsledok: VIPA – pevná súčasť európskej vidieckej siete,

zodpovedný: Zahraničný výbor.

b) na národnej úrovni:

Obhajoba záujmov a potrieb vidieka

- pokračovať v získavaní podpory pre legislatívnu a inštitucionálnu legalizáciu vidieka,
- spolupodieľať sa na tvorbe programovacích a inštitucionálnych nástrojov,
- presadzovať realizačné nástroje a podporu pre integrovaný rozvoj vidieka,

želaný výsledok: akceptovaný vidiek a pripravené národné nástroje podpory pre Leader,

zodpovední: predseda a Advokačný výbor.

Získavanie podpory partnerov a verejnosti

- pokračovať v spájaní síl a v koordinovaní a propagácii hlasu vidieka,

- spolupracovať s partnermi, KC, RRA a pod. na vytvorení spoločnej infosiete pre vidiek,
- šíriť informácie a propagovať Leader,
želaný výsledok: informovaná verejnosť a partneri podporujúci Leader,
zodpovední: Mediálny výbor, regionálne VIPA.

Príprava ľudských zdrojov a kapacít

- pripraviť vzdelávacie manuály pre trénerov, expertov a manažérov pre Leader,
- koordinovať vzdelávanie so vzdelávacími inštitúciami a samosprávami,
- dovzdeláť a pripraviť odborníkov pre realizáciu programu Leader,
želaný výsledok: vyškolení tréneri, experti a manažéri pre Leader v krajoch,
zodpovední: Výbor pre vzdelávanie, regionálne VIPA.

Spolupráca s regionálnou samosprávou

- pripraviť model podpory integrovaného rozvoja vidieka v úrovni krajov,
- koordinovať spoluprácu VIPA s regionálnymi samosprávami pre rozvoj vidieka,
- rozpracovať spoločný postup VIPA a regionálnych samospráv pre rozvoj vidieka,
želaný výsledok: získaná podpora VÚC pre integrovaný rozvoj vidieka,
zodpovedná: Rada regiónov.

c) na krajskej úrovni:

Koordinácia a inštitucionálna podpora rozvoja vidieka

- presadzovať zriadenie krajských fondov regionálneho rozvoja a rozvoja vidieka,
- s partnermi zahájiť práce na programových dokumentoch rozvoja vidieka,
- zabezpečiť vzdelávanie a prípravu odborných kapacít – expertné tímy pre Leader,

- podporovať a metodicky usmerňovať vypracovanie rozvojových stratégií MR,
- organizovať v MR informačné, propagačné a diskusné podujatia k Leader,
želaný výsledok: pripravené podporné nástroje a kapacity pre pilotné realizácie Leader,
zodpovední: predsedovia R-VIPA v spolupráci s VÚC a regionálnymi partnermi.

d) na miestnej úrovni:

Budovanie miestnych kapacít

- šíriť informácie o programe Leader, získavať miestnu podporu,
- vytvoriť mikroregionálne plánovacie partnerské tímy,
- pripraviť mikroregionálne rozvojové stratégie,
- dopracovať a schváliť rozvojové mikroregionálne stratégie,
- zabezpečiť odbornú prípravu miestnych manažérov rozvoja vidieka,
- zriadiť miestne podporné rozvojové inštitúcie,
želaný výsledok: pripravené miestne kapacity pre pilotné realizácie Leader,
zodpovední: členovia VIPA, mikroregióny.

Vidiecky parlament vzdeláva sedemdesiat facilitátorov

16

„Pred prvým modulom v Ružinej som mala trochu strach, ale v priebehu niekoľkých minút sme sa stali perfektným kolektívom“, napísala nám jedna z účastníčok projektu Vzdelávanie vidieckych komunálnych facilitátorov pre projekty sociálnej súdržnosti, ktorý Vidiecky parlament v súčasnosti organizuje. Sedemdesiatdva facilitátorov sociálnej súdržnosti z rôznych častí Slovenska sa začalo vzdelávať vo februári 2005. Do projektu ich prihlásili samosprávy alebo ich združenia. Facilitátori sociálnej súdržnosti budú pôsobiť v oblasti rozvoja svojich komunít. Cieľovými skupinami ich pomoci budú najmä tie skupiny, ktoré sú v riziku sociálneho vylúčenia, či už v dôsledku svojej chudoby, nedostatku základných spôsobilostí, príležitostí celoživotného vzdelávania alebo diskriminácie.

Počas troch mesiacov sa účastníci vzdelávacieho projektu stretávali v troch skupinách na školeniach, kde sa dozvedeli nové informácie o európskych politikách, trénovali si schopnosti organizovať rozvoj v komunitách, metódy písania projektov a komunikačné zručnosti.

Účastníčky kurzu Mária Behanovská, Csilla Hasznos a Jana Adameková (zľava) sa zameriávajú na svojím projektom sociálnej súdržnosti **Foto:** Magdaléna Bernátová

Školenia sa konali v rôznych častiach Slovenska, väčšinou vo vidieckych zariadeniach.

V druhej fáze vzdelávania účastníci navštívili komunitné centrá v Turni nad Bodvou, v Čiernom Balogu, v Čelovciach a samosprávu v Hrušove. Na koniec ich čaká záverečná práca – vypracovanie projektu sociálnej súdržnosti, ktorá bude vyhodnotená konzultantmi. Úspešní absolventi získajú osvedčenia v júni tohto roku. Podrobnejšie informácie prinesieme v ďalšom čísle, ktoré bude venované projektu a téme sociálnej súdržnosti.

Vzdelávací projekt bol podporený zo zdrojov Európskej únie v rámci Grantovej schémy rozvoj ľudských zdrojov – Kvalita trhu práce: Podpora odborných školení a ďalšieho vzdelávania PHARE 2002/000.610 – 15.

Magdaléna Bernátová

Tento dokument bol vytvorený s finančnou pomocou Európskej únie. Názory v ňom vyjadrené sú výlučne názormi Vidieckeho parlamentu a nev्यjadrujú žiadnym spôsobom oficiálny názor Európskej únie.

Takto sme sa v Herľanoch pod vedením lektorky Silvie Szabóovej (v strede) zamotávali **Foto:** Ivan Rončák

Stručne z VIPA

Dňa 8. 3. 2005 prebehlo v obci Pruské v Trenčianskom kraji stretnutie KC VIPA z Trenčianskeho kraja. Takéto stretnutia sa na žiadosť samotných komunikačných centier konajú každý mesiac – vždy v inom KC, tak aby sme vzájomne poznali svoje priestory a regióny, v ktorých to či ono KC pôsobí. V Pruskom sme prejednávali účasť na ČS VIPA v Detve a prípravu dní vidieka v krajskom meste Trenčín. Súčasťou stretnutia bola i malá slávnosť pri príležitosti otvorenia nového KC v obci Pruské pre MR Zdroje Bielych Karpát. Výpočtovú techniku a programové vybavenie odovzdal mikreregiónu v mene VIPA TN jeho predseda. Tým sme v TSK zahájili činnosť už deviateho KC pracujúceho v sieti VIPA. Manažérkou miestneho KC sa stala Agnesa Vozárová. (Dušan Mitický)

Úvod ďalšieho **stretnutia strešných organizácií pôsobiacich na vidieku 21. 1. 2005 vo Svätom Jure** patril stretnutiu s riaditeľom Odboru rozvoja vidieka na MP SR Rudolfom Trebatickým, ktorý prítomných informoval o príprave Plánu rozvoja vidieka a príprave MP SR na nasledujúce programovacie obdobie európskej politiky rozvoja vidieka na roky 2007 – 2013. Predseda VIPA P. Rusnák predstavil návrhu Sviatkov vidieka, ktorý spočíva v zostavení jednotného kalendára podujatí pripravovaných jednotlivými združeniami na vidieku a spoločnom slávení týchto podujatí. Prítomní sa venovali aj prvým prípravám tohtoročných Dní vidieka v NR SR. (ir)

Cieľom **stretnutia vidieckych iniciatív z celej Európy konaného 17. 1. 2005 v Štokholme vo Švédsku** bolo iniciovať diskusiu, či je potrebné založiť a rozvíjať európske vidiecke hnutie a ako by malo vyzerať. Účastníci sa zhodli na potrebe takéto hnutie založiť, pričom tento proces by mal byť postupný – cez siete vidieckych hnutí a len následne vytvoriť nezávislú MVO alebo federáciu hnutí. Výsledkom je vytvorenie pracovnej skupiny pre zostavenie programu ďalšieho seminára, na ktorom bude diskusia pokračovať. Za Vidiecky parlament sa stretnutia zúčastnila predsedníčka Zahraničného výboru VIPA Jela Tvrdoňová. (ir)

Predsedsníctvo VIPA sa na svojom zasadnutí 21. – 22. 1. 2005 vo Svätom Jure zaoberalo najmä prípravou členských schôdzí regionálnych VIPA a OZ VIPA a prípravou verejnej diskusie k podobe novej európskej vidieckej politiky. Zmenilo štruktúru stálych výborov VIPA, keď Inštitucionálny výbor premenilo na Radu regiónov a ustanovilo nový Výbor pre vzdelávanie. Jeho predsedníčkou sa stala Ľudmila Kováčiková. Predsedsníctvo VIPA tiež zobralo na vedomie informáciu o zahraničných aktivitách VIPA a o pripravovaných projektoch. (ir)

Deviate komunikáčne centrum VIPA v Trenčianskom kraji bolo v marci otvorené v obci Pruské Foto: archiv VIPA TN

V dňoch 21. – 22. marca 2005 sa v Trenčianskych Tepliciach konalo prvé stretnutie zástupcov vidieckych iniciatív krajín V4 a Slovinska.

Jeho programom bolo plánovanie budúcej spolupráce partnerov – výmena skúseností zúčastnených krajín s miestnymi akčnými skupinami LEADER a hľadanie dohody o spoločnom

postupe v podpore LAG (miestnych akčných skupín) v týchto krajinách. O výsledku budú zúčastnení informovať tvorcov politik na národnej aj európskej úrovni. Dohodli sa tiež na ďalšom stretnutí, ktoré sa uskutoční v lete v Prahe.

(ir)

Technická pomoc z programu SAPARD na západnom Slovensku

Vidiecky parlament Trenčianskeho kraja je administrátorom technickej pomoci z programu SAPARD pre NUTS II Slovensko. V rámci projektu s názvom Trvalodržateľný rozvoj v oblastiach s intenzívnou poľnohospodárskou produkciou v súčasnosti prebieha proces budovania kapacít pre prípravu na program LEADER na štyroch miestach – v MR Dubová, v MR Magura – Strážov, v MR Teplička a v MR Thermál. So svojimi skúsenosťami z práce na projekte sa s nami podelila Renáta Lelovská, ktorá pôsobí ako vonkajšia expertka v obciach mikroregiónu Dubová.

Mikroregión Dubová bol založený v októbri 2003, teda patrí k pomerne „mladým“ partnerstvám obcí na Slovensku. Patrí doň 5 obcí – Čachtice, Častkovce, Očkov, Pobeďim a Podolie, ktoré sa nachádzajú na strednom Považí, severne od mesta Piešťany a južne od Nového Mesta nad Váhom. V obciach mikroregiónu žije 8 286 obyvateľov, pričom najväčšou obcou sú Čachtice s 3 565 obyvateľmi. Tento región sa vyznačuje bohatým kultúrnym a historickým dedičstvom (preslávený je najmä zásluhou

„krvavej grófký“ Alžbety Bátoriovej) a taktiež predstavuje svojou výhodnou geografickou polohou investične zaujímavé a príťažlivé prostredie.

Audít zdrojov

Pri získavaní podkladových informácií a zbere dostupných údajov o zdrojoch mikroregiónu sme spolupracovali najmä s úradnými štatistikami, samosprávami obcí, podnikateľskými subjektami, zástupcami verejných inštitúcií pôsobiacich v obciach, ale v neposlednom rade aj s miestnymi obyvateľmi. Stretli sme sa s ústretovosťou a ochotou poskytovať dostupné informácie.

Po následnom spracovaní a vyhodnotení podkladových materiálov v audite zdrojov boli najdôležitejšie a pre miestnych obyvateľov najzaujímavejšie informácie a postrehy spracované do putovnej výstavky, ktorá bola pre všetkých obyvateľov postupne umiestnená v každej obci. Aj napriek tomu, že toto je prvý projekt podobného charakteru, ktorý je realizovaný v mikroregióne a doposiaľ neboli v obciach realizované podobné aktivity, výstavky sa stretli so záujmom a pozitívnym

ohlasom, podobne ako spoločenské a kultúrne podujatia, ktoré sme v úvodnej fáze projektu organizovali v jednotlivých obciach.

Fáza interaktívneho plánovania

Po aktivizácii miestneho obyvateľstva a zmapovaní dostupných zdrojov nastala fáza, v ktorej sa ľudia sami stávajú účastníkmi rozhodovacieho procesu a kde sú zodpovední za svoje ekonomické, sociálne a environmentálne prostredie. Pred samotnými verejnými stretnutiami sme sa snažili poskytnúť informáciu o možnosti zapojiť sa do rozhodovacieho procesu o budúcnosti svojej obce čo najširšej vrstve obyvateľstva. Informácie o úvodných stretnutiach boli dostupné v miestnej televízii, v miestnych novinách, v obecnom rozhlase a na informačných tabuliach. Vytipovaným aktívnym obyvateľom sme adresovali pozvánky na pripravované stretnutia. V každej obci sme zorganizovali stretnutie, ktoré pozostávalo z prezentácie auditu zdrojov (tu odzneli

v krátkosti základné údaje o demografických, ekonomických a sociálnych charakteristikách MR), tvorby vízie (spoločne sme hľadali predstavu o budúcej podobe obce) a zostavenia SWOT analýzy. Aj napriek tomu, že na stretnutia neprišlo veľa občanov, tieto splnili svoj účel a výstupom boli jednoznačne a pravdivo pomenované problémy, s ktorými sa obyvatelia pri každodennom živote v obciach stretávajú. Zároveň sme spolu hľadali konštruktívne riešenia a nápady pre ďalší rozvoj.

Záverečné stretnutie bolo organizované spoločne za celý mikroregión. Tiež bolo zamerané na tvorbu spoločnej predstavy o budúcnosti obcí a zostavenie SWOT analýzy. V tejto fáze boli zástupcom mikroregiónu prezentované výstupy z jednotlivých stretnutí. Pre zúčastnených sa určite nebolo ľahké

Na výstave v Čachticiach sa predstavilo aj miestne poľnohospodárske družstvo **Foto:** Jana Čapošová

odosobniť od svojho obecného pohľadu na vec a „snívať spoločne za celý mikroregión“, najmä pre starostov, ktorý sú v začarovanom kruhu riešenia svojich konkrétnych obecných problémov. Nakoniec si zúčastnení vytvorili nasledovnú víziu rozvoja v horizonte 15 rokov. Chcú žiť v mikroregióne, v ktorom je/sú:

- vysoká kvalita životnej úrovne,
- vybudovaná kompletná infraštruktúra,
- vytvorené podmienky pre rozvoj bývania,
- zlepšené existujúce a vytvorené nové príležitosti pre podnikanie,
- adekvátne podmienky pre realizáciu cestovného ruchu,
- kvalitné kultúrne, spoločenské a športové vyžitie obyvateľov mikroregiónu,
- poskytované služby občanom mikroregiónu na vysokej úrovni.

V súčasnosti sme vízie a SWOT analýzy za jednotlivé obce predložili starostom a zástupiteľstvám na schválenie, v niektorých obciach už boli zorganizované stretnutia

pre širokú verejnosť, kde boli prezentované výstupy stretnutí a miestni obyvatelia sa mali možnosť k nim vyjadriť, prípadne ich doplniť.

Každé územie a ľudia v ňom žijúci sú špecifickí, a preto je potrebné zvoliť vhodný a individuálny prístup v komunikácii s nimi. Rozvoj vidieka ako taký je však stále „o ľuďoch a pre ľudí“ o práci a vzájomnej komunikácii s nimi. Naša skúsenosť je však taká, že hlavne predstavitelia obce musia mať záujem a byť presvedčení o prínosoch takejto formy spracovania spoločnej rozvojovej stratégie a sami motivovať občanov k účasti na plánovanom procese.

*Renáta Lelovská
autorka pôsobí ako vonkajšia expertka TP
SAPARD v obciach mikroregiónu Dubová*

Výstava fotografií a ručných prác v obci Očkov

Foto: Renáta Lelovská

Prvé mikropôžičky pridelíme už čoskoro...

O projekte „Služby zamestnanosti pre mladých ľudí na vidieku – profesionálne vzdelávanie a mikropôžičky“ sme vás informovali už niekoľkokrát. Nezamestnaní, ktorí sa rozhodli začať podnikáť a živnostníci, ktorí podnikajú menej ako jeden rok, majú v rámci neho možnosť získať mikropôžičku vo výške 40 až 100 tisíc slovenských korún. Predpokladom pre získanie uvedenej podpory pre začínajúcich podnikateľov je absolvovanie kurzu „Zamestnám sa sám“ a vypracovanie a obhájenie životaschopného podnikateľského plánu.

Nadstavbový kurz „Zamestnám sa sám“ je pokračovaním motivačných kurzov „Začínajte podnikáť“, s ktorými VOKA začala v októbri minulého roka. Do konca februára 2005 sa uskutočnilo 13 motivačných kurzov. 151 účastníkov malo možnosť rozšíriť svoje znalosti týkajúce sa vstupu do podnikania, platnej legislatívy, povinností drobných živnostníkov a podobne. Najväčší záujem o motivačné kurzy sme zaznamenali v okresoch Rimavská Sobota a Brezno. Zistili sme veľké rezervy v informovanosti záujemcov o podnikanie, častokrát im chýbajú tie

najzákladnejšie informácie o sociálnych odvodoch, daňových zákonoch, vyplňaní základných dokladov, či povinnostiach drobných živnostníkov.

Počas nadstavbového kurzu je hlavná pozornosť venovaná vypracovávaniu podnikateľského plánu a vzájomnej diskusii o problémoch, pred ktorými stoja jednotliví účastníci kurzu. Hoci počiatočnou motiváciou pre účasť na kurze býva zvyčajne záujem získať mikropôžičku, počas kurzu by si účastníci mali postupne uvedomiť význam dobre premyslenej podnikateľskej stratégie a nevyhnutnosť poznania svojho trhu.

Prvé mikropôžičky budeme pridelať už v apríli 2005. Žiadateľov určite poteší 6 % výška úroku a odklad splátok minimálne 3 mesiace od uzatvorenia zmluvy. Mikropôžičkový program v rámci projektu „Služby zamestnanosti pre mladých ľudí na vidieku – profesionálne poradenstvo a mikropôžičky“ je orientovaný na pomoc začínajúcim podnikateľom, čomu bude zodpovedať aj jeho realizácia. Znamená to, že pri prideľovaní a čerpaní mikropôžičiek sa bude uplatňovať individuálny prístup ku klientovi a jeho možnostiam. Klient nebude znášať žiadne dodatočné náklady na uzatvorenie mikropôžičky, ani jej administráciu. O záujme a čerpaní prostriedkov Vás budeme informovať v budúcom čísle.

Zuzana Drímajová

Šanca pre nás mladých

22

V súčasnosti VOKA realizuje projekt Mládež na vidieku. Je zameraný na podporu dobrovoľníctva a posilnenie komunikačných zručností. O svoje skúsenosti sa s čitateľmi rozhodli podeliť dve aktérky projektu. Juraj Michaleje z Lovčice-Trubína – autor ilustrácií, je tiež účastníkom projektu.

Projekt „Mládež na vidieku“ nám, ako malej dedine Lovčica-Trubín, nachádzajúcej sa neďaleko Žiaru nad Hronom, poskytol možnosť rozvoja tých mladých, ktorí sa momentálne nemajú kde stretávať (nemáme zatiaľ žiadny klub), ale prejavili záujem naučiť sa niečomu novému. Tento projekt mal pôvodne zahrnúť

aj ostatné obce z MR Žiarske podhorie, ale nakoniec sme zostali mládežníci z Lovčice-Trubína a Lutily.

Prvý tréning sme mali v januári tohto roku v Lutile. Trval celý deň a stále sme mali čo robiť. Či už nejaké hry, súťaže alebo úlohy, ktoré sme mali splniť bez cudzej pomoci. Tieto zadania boli vyberané tak, aby sme sa naučili riešiť ťažké veci a aby sme si dokázali pomôcť v ťažkých situáciách. Dohodli sme sa na ďalších stretnutiach a tréningoch, kde sme už riešili komunikáciu alebo prácu v skupine.

Tento projekt dáva šancu nám mladým: máme možnosť vyjadriť svoj názor, uskutočniť myšlienky a hádam nám trochu pomôže pri riešení zložitých životných situácií.

Lenka Páleníková

Autor ilustrácií: Juraj Michaleje

V marci sa uskutočnilo tretie stretnutie mládeže z Lutily a Lovčice-Trubín. Cieľom našich stretnutí je vytvoriť a zorganizovať projekt v našich obciach v rámci našich možností. Stretnutia sú prospešné, lebo nás vedú k dosiahnutiu našich cieľov! Hoci po prvom stretnutí sa nám zdalo, že niektoré aktivity sú zbytočné, po poslednom stretnutí chápeme, že každá vec bola a je na niečo dobrá.

Lenka Jančoková

Ilustračné foto

Aj o tomto sú medzinárodné projekty...

23

Začiatkom marca sa konalo prvé medzinárodné stretnutie žien, ktoré sa zapojili do projektu podporeného Národnou kanceláriou SOCRATES v rámci podprogramu GRUNTVIG 2 – výmena skúseností. V Lipanoch prezentovali svoje dlhoročné ale aj „začiatočnícke“ skúsenosti s prácou na vidieku účastníčky z Poľska, Walesu a domáce Slovenky.

Široká škála zameraní a cieľových skupín, ktorým sa jednotlivé ženy venujú, ich rôzne dlhé pracovné skúsenosti a odlišné geografické územia, z ktorých pricestovali, boli zárukou, že diskusia o práci, úspechoch ale aj menej radostných výsledkoch bude naozaj pestrá a zaujímavá.

Myslím, že tomu tak aj bolo. Aj keď sa pomerne dlhý čas úvodného stretnutia venoval vzájomnému predstavovaniu (čo je pri účasti 16 ľudí, ktorí sa stretli prvýkrát asi samozrejme), do trojdňového programu sa zmestila aj študijná cesta (obecná kompostáreň v obci Valaliky a eko-WC v Kokšov-Bakša – vďaka SOSNA) a workshop.

Z Walesu sme mali možnosť spoznať úspešné ženy z oblasti komunitného rozvoja, práce s médiami, šikovnú fundraiserku, ktorej úlohou nie je nič menej náročné ako získať sponzorov pre financovanie desať dňového festivalu (Pembroke Festival: www.pembrokefestival.org.uk), bývalú starostku malebného prístavného mestečka

v severnej časti Walesu, ktorá jediná zo skupiny hovorila welsky, ale aj riaditeľku strešnej organizácie PLANED so sídlom v Narbeth. PLANED nie je len neziskovou organizáciu, je zároveň miestnym rozvojovým partnerstvom, ktoré realizuje svoje projekty špecifickým spôsobom s dôrazom na skutočné zapájanie miestnych ľudí. (Je to však o niečom celkom inom ako v mnohých našich obciach na vidieku, kde sa participácia a partnerstvá väčšinou len deklarujú). Darí sa im nielen v komunitnej oblasti, ale aj v podpore rozvoja miestnej ekonomiky. Ich úspechy v tejto oblasti boli práve jedným z dôvodov, prečo sme ich oslovili za partnerov v našom spoločnom projekte.

Mňa osobne zaujalo rozprávanie o práci s dobrovoľníkmi, ktorí zabezpečujú rozvoj stravy pre starších a bezvládných a to tým spôsobom, že dobrovoľníčka – koordinátorka, staršia pani Jane (ktorá mimochodom s manželom zrekonštruovala starý 80-ročný mlyn a obnovili tradíciu mlynárstva v obci, pričom zároveň prevádzkujú útulnú čajovňu s ponukou doma pečených tradičných koláčikov) je v kontakte so všetkými ostatnými dobrovoľníkmi, ktorí sa striedajú pri rozvážaní stravy. Používajú pritom vlastné autá a rozvážka funguje rotujúcim spôsobom. Každý teda presne vie, ktorý deň je „na rade“. Jane má navyše veľmi dobrý prehľad o potrebách ľudí, ktorým sa strava rozváža a zabezpečuje aj zdravotnícku starostlivosť resp. pomoc so službami typu: nákup, vybavenie rôznych záležitostí na úradoch a pod. Dobrovoľníkom sa prepláca len cena za PHM a to z rozpočtu miestnej komunity.

Poľskú skupinu tvorili ženy, členky a spolupracovníčky malej mimovládnej organizácie GRANICA, ktorá sídli v Lubawke (asi 15 km od Trutnova). Bozena, ktorá organizáciu

založila, pracuje už niekoľko rokov v miestnom kultúrnom stredisku, ale do povedomia širšieho okolia sa dostala aj vďaka úspešnej akcii, konkrétne koncertu, ktorý zorganizovali spoločne s mládežou, hlásiacou sa k PUNK hudbe. Práve jej skúsenosť s prácou so subkultúrami (ako sa odborne hovorí skupinám prezentujúcim menšinovú a spoločnosťou nie vždy akceptované názory) bola pre mňa inšpirujúca. Koncert si organizovali tí, o ktorých sa väčšinou hovorí len v negatívach. Vďaka jej (rozumej Bozena) ochote vypočuť si ich a pomôcť im zrealizovať „ich akciu“ podľa „ich“ predstáv sa koncert naozaj vydaril a spokojní boli aj miestni. Mne to pripomína situácie, kedy sa v našich obciach o mládeži hovorí väčšinou s výčitkou, že ich zaujímajú akurát tak diskotéky. Dospelí potom majú tendencie „diktovať“ im tie „správne a výchovne pôsobiace“ aktivity, pričom by možno v niektorých prípadoch stačilo nechať im voľnú ruku a prejavíť viacej dôvery. Mnoho mladých si vie zorganizovať svoj voľný čas, len im netreba vnucovať „tie správne“ predstavy. Rozumný kompromis, veľká dávka tolerancie a vzájomného rešpektu sú však vždy potrebné. Na oboch stranách. Ale to som už začala na inú tému...

O tom, čo sme sa dozvedeli v Poľsku, na stretnutí v Lubawke, napíšem v budúcom čísle. Článok bude zameraný na tradície a zvyky našich starých rodičov, na snahu poľských partnerov o ich udržanie a zachovanie prostredníctvom detí a aktivít, ktoré majú tieto tradície zviditeľniť.

Ingrid Bernáthová

Každá studňa má svoj príbeh... /pokračovanie

Blíži sa letná turistická sezóna. Mnohí azda rozmýšľate, že navštívite slovenský vidiek a objavíte krásy, o ktorých ste počuli alebo o ktorých možno ani netušíte. Ponúkame vám niekoľko typov – obnovených studní. Ale nielen tie. V spomínaných obciach nájdete atrakcie v podobe remesiel, náučných chodníkov, festivalov tradičného spôsobu života a rôzne iné. No hlavne tam stretnete ochotných a milých ľudí, ktorí vám pri domácom vínu radi porozprávajú pútavé príbehy o... To vám už neprezradím! Tajomstvá vidieka čakajú na všetkých ľudí s otvoreným srdcom.

Studňa pod farou, Baďan

Studňa sa nachádza takmer v centre obce pred domom, ktorý je propagovaný ako kultúrna pamiatka a vyhľadávaný turistami pri príležitosti každoročných dedinských osláv. Vedie popri nej cesta do kostola a na cintorín.

Vodu zo studne ľudia kedysi čerpali vedrom na refazi. Pri studni napájali kravy priamo z válovov, ktoré boli položené na kameňoch. Ženy sem chodievali prať. V sedemdesiatych rokoch dal Obecný úrad prerobiť studňu na ručnú pumpu. Dovtedy ani potom sa v studni nikto neupil.

Rekonštrukciou studne obyvatelia napodobnili jej pôvodný stav – drevený prístrešok s kamennou obrubou, obnovili drevené válovy. Vytvorili tak aj miesto spomienok pre

starších občanov a mladším priblížili niekdajší život na dedine.

Kvôli bezpečnosti ponechali čerpanie vody pomocou ručnej pumpy. Obnovou podnietili u ostatných občanov záujem k podobným projektom, nakoľko je v obci ešte päť verejných studní.

„Studňu si obľúbili aj mladí ľudia,“ tvrdí koordinátorka projektu Janka Vítázová. „Návštevníci zo širokého okolia našu studňu chodia obdivovať,“ pridáva sa starostka Ľubica Kuková.

Kráľova studňa, Hrušov

Po zavedení verejného vodovodu v Hrušove v osemdesiatych rokoch obecné studne stratili na význame. Pitnú vodu z Kráľovej studne prestali ľudia využívať aj na bežné účely – zavlažovanie, čím stratila na kvalite.

Časom a neošetrovaním studne sa znehodnotil aj kryt, takzvaný zrúbok, ako aj samotný vzhľad okolia studne. Studňu upravili do formy betónovej nádrže ako zásobáreň vody pre prípad požiaru. Z dôvodu priesakov v dolnej časti nádrže bola hladina vody nízka.

Od leta majú studňu v novom šate. Okrem pitnej vody slúži naďalej ako zásobáreň pre prípad požiaru. Úžitok z nej majú turisti a voda zo studne plní opäť starú funkciu – napája tradičné konopné močidlá.

Čo hovorí história?

Jedného letného dňa bolo počuť z diaľky klepot konských kopýt. Na pravej strane cesty vyloženej kameňmi kosci kosili trávu. Zrazu začuli hrmot koča a klepot konských kopýt, zastali a dívali sa: „Aký krásny koč to ide do našej dedinky!“ Tiché slová

putovali od jedného k druhému. Štyri páry čiernych koní ťahali krásny koč vyzdobený zlatými ornamentami. Za ním cválala kráľovská družina. Koč zastal a vyklonil sa z neho rastený muž, samotný kráľ Matiaš. Spýtal sa jedného z koscov: „Kde by som sa mohol napiť dobrej studenej vody?“ Kosec mu odpovedal: „Povyše je žriedlo a tečie tam najlepšia voda, svieža, studená.“ Sprievod dorazil k žriedlu, kráľ Matiaš vystúpil, nahlol sa k vode a s chuťou sa napil dobrej hrušovskej vody. Práve tadiaľ prechádzali matky s deťmi, ktoré niesli koscom jedlo. Kráľovi sa uklonili a on im poďakoval za dobrú hrušovskú vodu. Ženy potom ponaberali do plecháčikov vodu a išli ďalej k svojim mužom. S radosťou im vraveli, ako sa im kráľ prihovril. Rozprávali to aj svojim deťom a vnučatám. Žriedlo potom nazvali Kráľova studňa.

„Vravel som nemeckým turistom: „Ešte zo studne nepite, čakáme za rozborom.“ A oni mi na to: “Keď mohol piť kráľ, môžeme aj my,” usmieva sa Milan Bendík, koordinátor projektu.

Studňa pod Bralom – Matuškina studňa, Uňatín

Pod týmto názvom poznali v minulosti obyvatelia Uňatína studňu, ktorú opravili a dali jej pôvodný vzhľad. Studňa sa nachádza pri Ľudovom dome. Od roku 1972 je v dedine vodovod a odvtedy studňu používali len veľmi málo. Po otvorení Ľudového domu, ktorý je aj cieľom náučného chodníka Krupina – Uňatín, do dediny začali chodiť vo zvýšenej miere návštevníci. Preto je voda zo studne prístupná naozaj širokej verejnosti. Starí ľudia, 75-roční a starší, rozprávajú, že už za ich detstva vodu zo studne používalo šesť rodín a celé ich hospodárstva. Studňa mala válov na napájanie dobytká. Keď sa

chodilo s kravami na pašu, naťahali gazdovia vodu do válova, aby nemuseli nosiť vodu v ročkách do maštale. Aj v čase horúceho leta bola vždy voda v studni. Pri studni bývalo veselo na Veľkú Noc pri oblievačke. Keď mládenci vytiahli dievky z domu, doviedli k studni a oblievali celými vedrami vody. To bolo kriku a piskotu. Vo voľnom čase dievčatá aj chlapci sedávali na studni, rozprávali sa a spievali. Rušno bolo hlavne pri čistení studne. Dedinský fajarmáni (hasiči) ju čistili pravidelne jedenkrát do roka, približne na Jána.

Pretože Uňatín postihli požiare, písomné zmienky o tejto studni nie sú. Ani fotografie sa nepodarilo nájsť. V obecnej kronike o studni nie je zmienka. Uňatín je rodiskom

Studňa pod Bradlom – Matuškina studňa, Uňatín

otca biskupa Hnilicu, ktorý emigroval a žije vo Vatikáne, aj preto sa histórii v čase socializmu nikto nemohol venovať, a tak domáci nemajú ani publikáciu či knihu o živote a histórii obce. Napísali list do Vatikánu, či im v hľadaní informácií vedia pomôcť, ale zatiaľ nedostali žiadnu odpoveď. Oslovili aj rodáka pána Hrčku, ktorý zbiera materiály o Uňatíne s úmyslom vydať publikáciu. V hľadaní pokračujú. Verme, že sa im podarí nájsť zaujímavé veci.

„Vďaka obetavej práci dobrých ľudí máme pri Ľudovom dome krásnu studňu s dobrou vodou.“ Dodáva predsedníčka občianskeho združenia „Nádej v Uňatíne“ Mária Behanovská.

Studňa v časti Adamkovce, Dolná Mariková

Studňu vykopali domáci v roku 1973 v akcii „Z“ a mala slúžiť pre obchod, ktorý v tom čase stavali. Vzhľadom k tomu, že sa v blízkosti stavali rodinné domy a bol problém zachytiť vodu, obyvatelia dostali súhlas napojenia sa na túto studňu. Boli to dva rodinné domy. Neskoršie predaje budovy obchodu s pozemkom síce nenarušili čerpanie vody, ale studňa zostala zanedbaná a pocit vlastníctva sa stratil.

Pretože je v studni dostatok vody i napriek veľkým suchám, členky Regionálneho združenia Mariková sa rozhodli zapojiť do spoločného projektu na obnovu studní a svoj zdroj vody zviditeľniť, skrášliť a dať mu novú funkciu – spájať ľudí a nápady na rozvoj obce, obrusovať hrany problémov. Vďaka spolupracujúcim majstrom studní obnovili a dostal aj úplne nový drevný prístrešok. Úprava okolia ich ešte čaká, no nebránilo to slávnostnému čerpaniu vody z obnovenej studne. Domáci mali dobrý dôvod opäť sa stretnúť, podebatovať, tešiť sa z vystúpenia mladých hudobníkov.

„Len si dajte! Voda je niekedy lepšia ako dobrá pálenka, – aj to začujete pri našej studni.“ Hovorí koordinátorka projektu Anna Adamčíková.

Textové podklady pripravili miestni koordinátori, spracovala Darina Saxunová, koordinátorka projektu Vidiecka živá voda.

Projekt finančne podporila Nadácia Ekopolis v rámci Environmentálneho program

Mám záujem o zaslanie brožúry o obnovených vidieckych studniach.

Meno, priezvisko /organizácia/ obec:

Presná adresa, PSČ:

Telefón, e-mail:

Žiadosť posielajte na adresu VOKA (v tiráži).

Desatoro o pitnej vode

28

1) Čo robiť, keď mám novú studňu alebo nový vrt

Predovšetkým je nutné dlhodobo čerpať vodu, aby z nej zmizol zákal. To najlepšie spoznáme, keď nalejeme vodu do pohára z číreho skla a pozrieme sa na ňu proti svetlu. Voda nesmie javiť zákal, maximálne len, a to v krajnom prípade, malú opalescenciu. (Zákal vo vode môže byť spôsobený v zásade dvomi príčinami: buď je prameň stále „neusadený“ a prináša so sebou piesok vo forme jemného kalu, alebo sací kôš je príliš nízko a zapnutím čerpadla vznikne tlakový náraz, ktorý spôsobí zvrátenie dna a strhnutie jemného kalu so sebou do vodovodu. V tomto druhom prípade je rada jednoduchá – zvýšime výšku sacieho koša v studni.) Pokiaľ voda nejaví už žiaden zákal – obvykle toho dosiahneme dlhodobým čerpaním – vykonáme dezinfekciu studne.

2) Ako vykonať dezinfekciu studne alebo vrtu

Ak nemáme k dispozícii ešte mikrobiologický rozbor, ktorý by nám mohol poskytnúť obraz o rozsahu bakteriálnej kontaminácie, vykonáme bežnú dezinfekciu nasledujúcim spôsobom tak, že si najprv vypočítame objem vody v studni v kubických metroch a na každý kubický meter odmeriame 1 lyžicu Chlora-minu B, prípadne 1 uzáver dezinfekčného prípravku SAVO. Samozrejme, že je možné použiť aj iný prípravok v množstve odporúčanom výrobcom v súčasnej dobe je ďalej na trhu AQUASTERIL, Phar-X-Aqua, Dikacid, všetky na báze voľného chlóru). Vlastnú dezinfekciu vykonáme tým spôsobom, že odmerané množstvo prípravku zmiešame

s malým množstvom vody (napríklad vo vedre z umelej hmoty) a tento roztok nalejeme na povrch hladiny v studni alebo vrtu. Potom musíme vyčkať najmenej 1 hodinu, než dôjde k rozptýleniu chlóru v celom objeme vody a začneme čerpať. Tým docielime to, že sa chlór dostane do potrubia a do batérií.

3) Ako vykonať odber vody na kontrolu jej kvality

Po vykonanej dezinfekcii studne môžeme pristúpiť k odberu vody za účelom jej kontroly v laboratóriu. Tento odber realizujeme aspoň 2 týždne po vykonanej dezinfekcii. Jedine tak sa môžeme presvedčiť, že dezinfekcia bola účinná aj z dlhodobého hľadiska. K odberu vody použijeme fľašu, ktorú vydalo k tomu účelu laboratórium. Zvlášť dôležitá je sterilná fľaša, ktorá slúži k odberu vody na bakteriologický rozbor. Ak chceme vykonať iba chemický rozbor, je pre odber dostačujúca fľaša PET od balenej vody, ktorú pre istotu niekoľkokrát vypláchneme vodou, ktorú chceme odobrať. Dôležité je pred vlastným odberom nechať odtiecť dostatočné množstvo vody, aspoň také, aby sa vymenil objem vody v potrubí. Najlepšie to spoznáme, keď pri odtokaní vody sledujeme jej teplotu pomocou napr. chrbta ruky. Akonáhle dôjde k dostatočnému odtoku vody a z kohútika začne prúdiť voda priamo zo studne, dôjde k zreteľnému zníženiu jej teploty (obvykle je teplota vody v studni okolo 10 °C). Až potom vodu odoberieme. Obe fľaše naplníme až do ústia – okrem fľaše na bakteriológiu, kde necháme malú vzduchovú bublinku, aby mohlo dochádzať k dosycovaniu spotrebovaného kyslíka v priebehu transportu do laboratória. Dôležité je priviezt' odobraté vzorky čo najskôr do laboratória. Ak sa nám to nepodarí v ten deň, tak vykonáme odber odopoludnia či večer, odobraté vzorky dáme cez noc do chladničky a na druhý deň ich čo najskôr dopravíme do laborató-

ria. Okrem kontroly studne na začiatku jej používania sa odporúča vykonať rozbor vody jedenkrát ročne. Táto povinnosť vyplýva aj zo zákona.

4) V akom rozsahu kontrolovať kvalitu vody

Pracovníci špecializovaných hygienických laboratórií sú schopní vykonať rozbor vody v celom rozsahu príslušnej normy. Celý rozsah normy sa však pri bežnej kontrole studne alebo vrtu obvykle nevykonáva - predovšetkým z hľadiska ekonomického, stál by totiž okolo 5000 Sk. Úplne postačujúce je vykonanie skráteného rozsahu rozboru. Ak je rozbor vykonaný ku kolaudácii, keď je potrebné stanoviť viac parametrov, napr. aj vybrané ťažké kovy, je táto cena okolo 1000 Sk, v prípade priebežnej kontroly je vykonaný ešte užší výber (tzv. súkromný rozsah), ktorý stojí okolo 800 Sk a ktorý je stanovený tak, aby ním boli postihnuté tie najdôležitejšie sledované parametre. Až po ich prekročení, resp. pri prekročení niektorých významných ukazovateľov, ktoré sú indikátorom ďalšieho možného znečistenia studne, obvykle laboratórium odporúča vykonať tieto ďalšie vyšetrenia.

5) Ako porozumieť protokolu o rozbere vody

Výsledkom vyšetrenia je protokol, kde sú uvedené jednotlivé analyzované parametre, ich nájdené hodnoty, v prípade, že došlo k ich prekročeniu, je vo vedľajšom stĺpci uvedená hodnota parametra uvedeného v norme. Ďalšie hodnotiace údaje sú uvedené na druhom liste, tzv. posudku.

6) Ako porozumieť jednotlivým ukazovateľom kvality

Mikrobiologické ukazovatele

Vyšetrované ukazovatele patria k tzv. indikátorom fekálneho znečistenia, keď sa hľadajú baktérie žijúce v črevnom trakte človeka, alebo teplokrvných živočíchov (koliformné baktérie, fekálne koliformné baktérie a fekálne streptokoky). Pokiaľ sa vo vode nájdu niektoré z týchto baktérií, je voda podozrivá, že prišla do kontaktu s výkalmi či zbytkami živočíchov a že môže obsahovať patogénne baktérie a vírusy, ktoré práve pochádzajú z črevného traktu. To, že voda je dlhodobou používaná a nedošlo pritom k ochoreniu, ešte neznamená, že ide o nevýznamnú vec. Pravidelní spotrebitelia si môžu vytvoriť toleranciu k týmto baktériám a v prípade, že nie je oslabený ich imunitný systém, tak im pitie tejto závadnej vody nemusí škodiť. Horšie však sú na tom deti, prípadné návštevy a chorí ľudia. V každom prípade je vtedy potrebné vykonať dezinfekciu studne alebo vrtu podľa postupu uvedeného v bode 2. Okrem indikátorov fekálneho znečistenia sa používajú ešte indikátory tzv. obcej kontaminácie (psychrofilné a mezofilné baktérie), ktoré nemajú taký významný zdravotný dopad.

Chemické a fyzikálne ukazovatele pH

Je to číselné vyjadrenie kyslosti alebo zásaditosti vody. Limit pre pitnú vodu je neutrálny 6 – 8. Kyslá voda môže spôsobovať koróziu potrubia či čerpadla, čo sa prejavuje prítomnosťou železa, zinku, alebo dokonca medi, či olova, pokiaľ je z tohoto kovu vyrobené potrubie. Všeobecne sa odporúča, pokiaľ je voda kyslá, nepoužívať medené potrubie na jej rozvod. Rozpustená meď môže spôsobiť cirhózu pečene a je známych niekoľko úmrtí dojčiat, kde je uvedená táto príčina. Vodu možno do istej miery odkysliť použitím kuso-

vého vápenca, ktorý sa umiestni na dno studne, alebo môže byť zavesený vo vhodnom priepustnom obale v studni, aby bolo možné ho dopĺňať či vymeniť. Alkalická reakcia svedčí o prítomnosti napr. vápna, alebo môže ísť o produkty rozkladu organických látok vo vode pôsobením baktérií.

Chemická spotreba kyslíka (CHSK-Mn, predtým tiež oxidovateľnosť)

Je nešpecifické skupinové stanovenie, ktoré slúži ako podklad pre odhad organického znečistenia vody. Limitná hodnota je 3 mg/l. Organické znečistenie vody môže byť v zása- de prírodného pôvodu, či ide o výluhy z or- ganicky bohatých zemín, z lesa, rašeliniska, ale aj o rozklad živočíšneho alebo rastlinného tela priamo v studni, alebo pôvodu umelého. Táto druhá alternatíva je o niečo horšia, pretože vedie k domnienke, že sa do vody mohla dostať aj látka toxická (pesticidy, hno- jivá a pod.). Prekročenie tohoto parametra by malo viesť užívateľa k vyčisteniu studne alebo vrtu, následnej dezinfekcii studne a neskôr k novému vyšetreniu.

Dusičnany

V malom množstve sú dusičnany takpove- diac všadeprítomné na Zemi, nakoľko sú súčasťou tzv. dusíkového cyklu. Bohužiaľ, vplyvom hnojenia liadkovými hnojivami, únikom odpadových vôd zo žump či septikov, organických hnojív atď. sa dusičnany stali v súčasnej dobe vážnou hrozbou všetkých studní a vrtov. Ich zdravotné riziko spočíva v tom, že sa môžu v tráviacom trakte premie- ňať na tzv. nitrosaminy, ktoré sú podozrivé z karcinogénneho účinku. Tejto premene brá- ni vitamín C a E. Preto je dôležité v prípade zvýšenej spotreby dusičnanov vplyvom pitia vody dopĺňať stravu týmito vitamínmi. Limitná hodnota 50 mg/l bola navrhnutá na základe predpokladu, že spotrebujeme denne

2 l vody (ako priamym pitím, tak cez ostatné jedlo). Ak je tento príjem znížený napríklad na polovicu, potom možno tolerovať pre du- sičnany aj hodnotu 100 mg/l. Iná je situácia u dojčiat, keď je používaná limitná hodnota 15 mg/l, ktorá vyplýva z toho, že dojčatá nie sú schopné rozkladať methemoglobín, ktorý vzniká z dusičnanov a dusitanov.

Dusitany

Majú podobné vlastnosti ako dusičnany. Ich limitná hodnota je stanovená na 0,1 mg/l. Dusitany sa obvykle vyskytujú vo vode, kde je nedostatok kyslíka, ako produkt redukcie du- sičnanov, ktorých je vo vode aj rádo vo viac. Táto chemická reakcia môže byť významne urýchlená prítomnosťou zinku, medi alebo železa. To sú kovy, z ktorých môže byť vyro- bený rozvod alebo čerpanie vody. Z tohoto hľadiska je preto dôležité vždy riadne odpus- tiť dostatočný objem vody pred jej použitím alebo aj pred odberom vzorky (viď bod 3).

Amonné ionty

Sú ukazovateľom možného fekálneho znečis- tenia vody a spoločne s dusitanmi, s chemi- kou spotrebou kyslíka a chloridmi môže ich nadlimitná hodnota (viac než 0,5 mg/l) signa- lizovať čerstvé fekálne znečistenie. Niekedy je prítomnosť amonných iontov dôsledkom radu redukčných dejov (katalyzovaných napríklad prítomnou medou), kedy amonné ionty vzni- kajú z pôvodných dusičnanov.

Chloridy

Sú ukazovateľ podobný ako amonné ionty. Ich limit je 100 mg/l. Ovplyvňujú chuť vody (slaná chuť), vo vyšších koncentráciách pô- sobí aj korozívne. V našich podmienkach je vyššia koncentrácia chloridov skôr nezvyklá, niekedy signalizuje prienik povrchovej vody z chemicky „ošetrenej“ vozovky zimným posypom.

Železo, mangán

Sú kovy, ktoré bývajú často prítomné vo vode a sú príčinou jej zákalu. Ich pôvod môže byť v zásade dvojaký – prirodzený (oblasť výskytu železnej rudy) daný miestnym zarudnením alebo umelý, kedy ide o produkt korózie (týka sa predovšetkým železa). Obidva kovy patria do skupiny ťažkých kovov, ale na rozdiel od nich nie sú významné z hľadiska pôsobenia na zdravie. Zhoršujú iba chuťové a pachové vlastnosti vody. Pri vyšších koncentráciách môžu spôsobovať problémy pri praní bielizne (žlté škvrny), usadenín hrdze vo WC a pod.

7) Čo robiť so studňou alebo vrtom, keď nevyhovuje kvalita vody

Studňa je vodné dielo, ktoré vyžaduje na rozdiel od vrtu zvýšenú starostlivosť. Predovšetkým je nutné zabezpečiť studňu stavebne. Najčastejšou príčinou kontaminácie vody je prienik povrchovej vody do studne. Preto by malo byť snahou každého stavebníka odvieť povrchovú vodu okolo studne čo najrýchlejšie preč (napr. pomocou žliabku), aby sa znížila možnosť prieniku väčšinou bakteriálne kontaminovanej povrchovej vody do studne. Dôležitá je samozrejme aj dostatočne nepriepustná zákrytová doska. Aby sa znížilo riziko kontaminácie povrchovou vodou, odporúča sa vykonať utesnenie telesa studne ílom. Tieto zásady sú veľmi dôležité z hľadiska prevencie pred prienikom povrchovej vody. Príčinou zhoršenej kvality vody však môže byť aj prirodzené zanášanie dna studne nánosmi bahna, nečistôt, ktoré zhoršujú kvalitu vody v parametri vyššej spotreby kyslíka (vyšší obsah organických látok). To vedie k znečisteniu studne baktériami, ktoré tu nachádzajú dobré podmienky pre život. Ďalším prejavom prirodzeného starnutia studne je vznik nánosov železa alebo vodného kameňa. Obvykle sa tento jav pozoruje aj na stenách studne, kde sa potom na inkrustoch tvorí biofilm

organických látok, kde opäť môžu vegetovať baktérie, poprípade riasy. Z týchto dôvodov je nutné studňu pravidelne čistiť. Dno obvykle kalovým čerpadlom a jej steny postrekom vodou alebo kefou. S výhodou možno pritom použiť roztok chlóru vo vode (napr. SAVO). Všetko opláchneme čistou vodou a všetku vodu vyčerpáme. Dno studne sa odporúča pokryť hrubozrnným pieskom alebo štrkom. Necháme napustiť vodu a čerpáme do tej doby, až dôjde k vymiznutiu zákalu. Potom vodu vydezinfikujeme ako je uvedené v bode 2. Častou príčinou zhoršenia kvality vody v studni sú však aj stavebné práce, ktoré sa vykonávali v blízkosti studne, poprípade využitie podzemného prameňa pre inú studňu. To mohlo viesť ku zmene prúdenia podzemnej vody a v dôsledku toho sa zmenila kvalita vody v prameni, ktorý napája studňu. V neposlednom rade je nutné upozorniť na bodové zdroje znečistenia, ktoré sa vyskytli v blízkosti studne – môže to byť napríklad divoká skládka hnoja, naplnený poprípade neutesnený septik, znečistený potok, ktorý tečie v blízkosti studne a z ktorého sa voda infiltráciou dostáva do studne. Príčin môže byť celý rad a je nutné ich správne vytipovať po porade s odbornými pracovníkmi v laboratóriu.

8) Kedy použiť filtre na vodu

Stalo sa módou zlepšovať kvalitu vody pomocou rôznych filtrov, ktoré odstraňujú z vody všetky možné nečistoty a činia ju tak údajne pitnou. Na základe doterajších skúseností s ponúkanými filtrami však musíme konštatovať, že tomu, bohužiaľ, tak nie je. Predovšetkým je potrebné zvážiť na základe chemického a mikrobiologického rozboru, či je naozaj nevyhnutné filter používať. Najlepšie je sa o tom poradiť s pracovníkmi laboratória, ktorí sú s problematikou filtrov veľmi dobre zoznámení a môžu, pokiaľ to bude skutočne potrebné, odporučiť typ filtra, ktorý je pre

daný účel vhodný. Pri zakúpení filtra je treba zvážiť aj okolnosť, že väčšina filtrov, pokiaľ nie sú u nich vymieňané s dostatočným predstihom filtračné vložky, môže spôsobovať zhoršenie vody. Nutnosť častej výmeny filtrov potom obvykle vedie k zvyšovaniu prevádzkových nákladov a výsledkom je, v lepšom prípade, že sa filter prestane používať. V horšom prípade sa filter používa ďalej bez výmeny vložky a kvalita vody za filtrom je nižšia než kvalita vody pred ním!

9) Kedy odporúčať pitie balenej vody

Ak kvalita vody v studni nevyhovuje a nedá sa dostupnými prostriedkami zlepšiť, je nutné zaistiť si zdroj pitnej vody prostredníctvom dnes všeobecne dostupnej balenej vody. V súčasnej dobe je na trhu veľký výber balených vôd a zákazník je často odkázaný na reklamu, popřípadе obal, pri rozhodovaní, ktorú balenú vodu si má kúpiť. Je nutné konštatovať, že na kvalitu balených vôd sú vyššie nároky než na kvalitu pitných vôd rozvádzaných vodovodným potrubím. Zvlášť zvýšené sú požiadavky na tzv. kojenecké balené vody, kde je kladený zvláštny dôraz

na znížení koncentráciu dusičnanov. Tento typ vôd však býva často spojený s ich nízkou mineralizáciou, t. j. s nízkym obsahom vápnika a horčíka, čo je z hľadiska ich nedostatku vo výžive skôr negatívnym faktorom. Mali by sme teda preferovať vodu, ktorá má na jednej strane nízky obsah dusičnanov a na druhej strane nie je príliš mäkká, t. j. jej obsah vápnika a horčíka je vyšší než doporučený limit. (bohužiaľ netýka sa to Dobrej vody). Takouto vodou je napríklad Aquila čerpaná pri Karlových Varoch, ktorá má navyše aj vyšší prirodzený obsah oxidu uhličitého.

10) Čím je ovplyvnená chuť vody

Kontaminujúce látky okrem toho, že zhoršujú zdravotné ukazovatele vody, často ovplyvňujú aj jej chuť. Pachujú vody býva väčšinou spôsobená prítomnosťou kovov (kovová chuť), ktorú má vo väčšine prípadov na svedomí železo a mangán, popřípadе zinok. Chuťovo nepríjemná je prítomnosť sírovodíka, rias, ale i klasických organických kontaminantov, ako sú fenoly, chlorofenoly a ropné látky. Žiaľ, existuje veľká skupina látok (naviac väčšinou karcinogénnych), ktoré neovplyvňujú chuťové

Seminár „Rieka ako živý organizmus“

Pre skupiny učiteľov a žiakov, aktívnych mladých ľudí a podobne z jednotlivých regiónov ponúkame možnosť zorganizovania seminára „Rieka ako živý organizmus“. Seminár pozostáva z prezentácie o stave vody a príčinách tohto stavu v SR a z vysvetlenia pracovného postupu pri aktivitách obsiahnutých v tomto metodickom materiáli. Predpokladaná dĺžka seminára 4 – 5 hodín. V prípade záujmu o tento seminár zo strany metodických centier, kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií, mimovládnych organizácií a pod., nás prosím kontaktujte.

Kontakt:

Občianske združenie TATRY, KEMI 627/5, 031 04 Liptovský Mikuláš, tel./fax: 044/553 10 27, mobil: 0903 028 364, e-mail: wolf@mail.viapvt.sk, <http://www.ekokompas.host.sk>, <http://www.seps.sk/zp/oztatry>

a zmyslové vlastnosti vody a ich prítomnosť je možné zistiť len pomocou vysoko citlivých prístrojov. Pravdepodobnosť ich výskytu vo vode je však väčšinou nízka.

Na druhej strane sú vo vode prítomné látky, ktoré jej chuť zlepšujú. Vynikajúci je v tomto smere rozpustený kyslík (preto nám tak chutí voda z horského prameňa, ktorá je kyslíkom presýtená). Jeho prítomnosť je predovšetkým ovplyvnená technologickým spracovaním pitnej vody a tiež teplotou. (prevarená voda, kde kyslík nie je prítomný, nám väčšinou nechutí). Ďalšími dôležitými prvkami zlepšujúcimi chuť vody je vápnik a horčík, ktoré tvoria tzv. tvrdosť vody. Všeobecne platí, že čím vyššia je tvrdosť vody, teda čím vyšší je obsah vápnika a horčíka, tým je lepšia chuť vody (samozrejme to platí len do určitej koncentrácie). Pri tom je ďalej rozhodujúci i pomer vápnika k horčíku. Chuťovo vyrovnaná voda by mala mať tento pomer 10 : 1 (vápnik : horčík). Voda s obráteným pomerom pôsobí skôr ako prehánadlo. Chuť vody rovnako ovplyvňuje prítomnosť rozpusteného oxidu uhličitého (rozpúšťa sa mimo iného na kyselinu uhličitú), ktorý ovplyvňuje ostrú chuť vody. Minerálne vody majú obvykle prirodzene vyššie obsahy oxidu uhličitého. Presýtením vody týmto plynom sa vyrába sóda. Pri tejto koncentrácii oxidu uhličitého je pôvodná chuť vody celkom zmenená.

Rudolf Pado

Autor je predsedom OZ TATRY

Obecné kompostoviská – zhodnocovanie bioodpadu

33

Na jeseň v roku 2001 spustil obecný úrad Kokšov Bakša a Ždaňa v spolupráci s o. z. SOSNA a Spoločnosťou priateľov Zeme kompostovaciu kampaň, zameranú na šírenie myšlienky kompostovania domáceho biologického odpadu vznikajúceho na území obce.

Kampaň sa začala anketou v oboch obciach, v ktorej sa zisťovali názory občanov na domáce kompostovanie a záujem občanov o pomoc pri stavbe domácich kompostovísk a tvorbu obecného kompostoviska,

Výstavba obecného kompostoviska

Foto: archív Kokšov Bakša

ktoré by slúžilo celej obci. Anketa priniesla pozitívne ohlasy. V oboch obciach boli nainštalované 3 informačné panely o výhodách a postupoch pri domácom kompostovaní. Súčasťou kompostovacej kampane boli aj prednášky a poradenstvo pre občanov o postupoch a výhodách domáceho kompostovania. Zároveň boli v týchto obciach vytvorené obecné kompostoviská, ktoré slúžia na kompostovanie biologického odpadu z verejných priestranstiev a domácností, ktoré nemajú možnosť kompostovať na svojich pozemkoch. Získaný kompost sa využíva na zúrodnenie verejných pozemkov.

Prvé úradne schválené obecné kompostovisko na Slovensku začalo slúžiť obyvateľom obce Kokšov-Bakša od júla 2002. Počas leta a jesene roka 2002 sa v Kokšov-Bakši vyzbieralo a spracovalo 6,5 t biologického odpadu, v roku 2003 približne 4,5 t a v roku 2004, 10,3 t.

Napĺňanie kompostoviska

Foto: archív Kokšov Bakša

Od roku 2003 kompostovacia kampaň prebieha ako jeden z vkladov do Riečnej koalície – ako posun know how do ostatných obcí mikroregiónu Hornád. Celý pilotný projekt obecného kompostoviska bol prezentovaný nielen na celoslovenskom, ale aj medzinárodnom fóre (o. z. SPZ), ďalej v rámci cielene pripravených školení a tréningov (o. z. SOSNA), na základe čoho nasledoval zvýšený záujem predstaviteľov samospráv, ktorí po osobných konzultáciách získali know-how k problematike.

O vytvorenie obecného kompostoviska zatiaľ prejavili záujem ďalšie obce mikroregiónu Hornád: Geča, Seňa, Valaliky, Vyšná a Nižná Hutka, Košická Polianka, Krásna nad Hornádom a Nižná Myšľa. Garant tvorby obecného kompostoviska je Ing. Paulína Urdová z Kokšov Bakše, ktorá odovzdáva týmto obciam metodický postup pri príprave žiadosti a vybavovaní povolenia pre výstavbu obecného kompostoviska, príprave dokumentácie a technologický postup pri prevádzkovaní obecného kompostoviska. Odborným garantom prevádzkovania už založených kompostovísk je Branislav Moňok.

Za tento projekt, spolu s projektom vybudovania verejných kompostovacích toaliet, mikroregión Hornád a o. z. SOSNA získali ocenenie roku 2004 cenou Rakúskeho spoločenstva pre životné prostredie a techniku ako najinovatívnejší projekt roka v strednej Európe.

Paulína Urdová,
Kokšov Bakša

Kompostovanie/II.

(Pokračovanie z predošlého čísla)

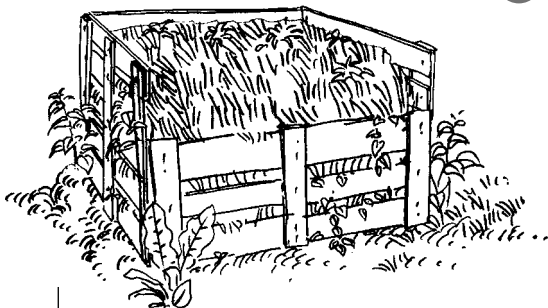
Výroba kompostovacieho zásobníka

Najlacnejšie a najviac používané sú drevené zásobníky, ktoré pri troche šikovnosti môžu byť aj pekné. Ako príklad uvedieme jednoduchý drevený zásobník z latiek s prednou vyberateľnou stenou. Potrebujeme k tomu tento materiál: 4 hranolčeky 120 x 6 x 6 cm, 24 dosák 100 x 10 x 2 cm, 1 lištu 100 x 3 x 3 cm, 2 lišty 60 x 3 x 3 cm, 2 lišty 60 x 6 x 2 cm. **Pracovný postup:** Najprv zašpicatíme stĺpy. Na dva, ktoré budú tvoriť prednú stenu pribijeme lišty tak, aby tvorili drážku pre dosky, ktoré sa do nej budú zakladať. Potom postupne popribijame dosky na bočné steny a to tak, aby medzi jednotlivými doskami zostávala 5 cm medzera. Tá bude slúžiť na vetranie kompostovacieho materiálu. Nasleduje zadná stena a lišta na prednú stenu, ktorá udržiava správny rozostup bočných stien. Položíme zhotovené kompostovisko na miesto a jemne ho zatlačíme, alebo zatlačíme do zeme. Prednú stenu budú tvoriť samostatne vyberateľné dosky, ktoré od seba oddelíme tak, že do každej (až na poslednú – najvrchnejšiu) z vrchu pribijeme klince tak, aby vyčnievali 5 cm. Ideálne je mať v záhrade 3 kompostovacie zásobníky. Jeden slúži na zber bioodpadu, druhý na kompostovanie a dozretie kompostu a tretí na prehadzovanie kompostu. Ak sme si takto zhotovili kompostovací zásobník môžeme začať so zberom bioodpadu.

Správnu polohu kompostoviska treba dopredu dobre premyslieť, aby ste počas priebehu rozkladu nemuseli kompost prenášať.

Načo by ste nemali zabúdať?

- Na kompostovisku je potrebné zabezpečiť kontakt so zemou, aby bol možný prístup pôdných organizmov (dážďovky roztoče,

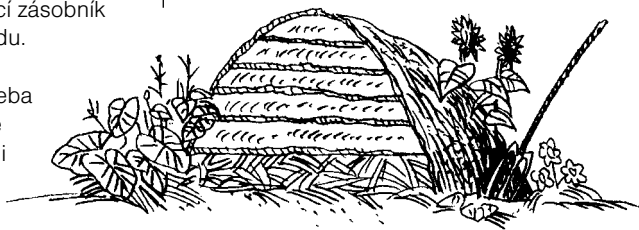

Zásobníky môžu byť z rôzneho materiálu (drevo, plasty, pletivo, kov, kameň). Veľkosť je ľubovoľná, výška by však nemala presiahnuť 1 – 1,5 m **Kresby:** Šomo, archív SOSNA

mikroorganizmy), ktoré pomáhajú pri rozkade organických materiálov.

- Kompostovisko by malo byť ľahko prístupné a nemalo byť príliš ďaleko od domu, z ktorého sa nosia suroviny. Mal by sa pri ňom nechať dostatok miesta, aby sa dalo manipulovať s náradím.
- Odporúča sa spevnený podklad pracovného miesta (nie kompostoviska), ktorý pomôže hlavne pri daždivom počasi.
- Kompostovisko by malo byť postavené tak, aby nič neobmedzovalo proces

Hrobľa je vhodná, ak je k dispozícii dostatok miesta – kompostovisko je vytvorené vrstvením bez použitia bočných stien

rozkladu; nie na priamom slnku, kde materiál rýchlo vysychá pretože bez vlhkosti proces nepokračuje. Je však potrebné zabrániť aj prílišnému zamokreniu, preto je vhodná polopriepustná ochrana z listov pod stromom alebo krom (podobnú funkciu splní aj zasadená tekvica, ktorá svojimi veľkými listami na jednej strane bráni prístupu dažďa a na druhej bráni slnku pri vysušovaní materiálu). Na tento účel je tiež možné použiť špeciálnu fóliu na prikrytie, ktorá prepúšťa vzduch, no nie vodu, ale aj poklop, ktorý v prípade dlhotrvajúcich dažďov možno položiť na zásobník.

- A nakoniec, nezabudnite ani na susedov, ktorým by mohla vaša aktivita z rôznych dôvodov prekážať, hoci pri dodržaní správneho postupu kompostovania je táto obava zbytočná.

Základné podmienky pre vznik kvalitného kompostu

- Správna vlhkosť – voda je nevyhnutná takmer pre všetky životné pochody. Ak je vlhkosť nedostatočná, zastavuje sa činnosť mikroorganizmov a pôdných živočíchov (napr. dážďoviek) do doby, kým sa materiál neprevlhčí. Prílišná vlhkosť vytláča z materiálu vzduch a dochádza k nežiadúcemu hnitiu, ktoré so sebou prináša zápach a nezdravý kompost. Optimálna vlhkosť sa u čiastočne rozloženého materiálu dá zistiť jednoduchou skúškou. Za hrsť kompostovaného materiálu stlačíme v ruke, pričom by sa nám medzi prstami mali objaviť kvapôčky vody. Ak voda vyteká, kompost je príliš vlhký a ak sa kvapôčky neobjavia, kompost je suchý. Premočeniu vplyvom dlhotrvajúcich dažďov môžeme predísť zakrytím kompostoviska strieškou, plachtou, igelitom – pozor aby sme nezabránili prístupu vzduchu (kyslíka). Nemenej dôležité je zabezpečiť

mikroorganizmom dostatok kyslíka. Väčšinou platí, že ak je správna vlhkosť, tak je aj dostatok kyslíka. Pri nedostatku vlhkosti je potrebné kompost poliať. Pri nadbytku vlhkosti, čo sa skoro vždy rovná nedostatku kyslíka je potrebné pridať suchý materiál (slama, piliny) a poriadne materiál premiešať.

- Správne zloženie a veľkosť materiálu – o surovinách ktoré sú vhodné na kompostovanie sme už hovorili. Treba dodať, že tento materiál by sa mal dostatočne upravovať (napr. konáre podrviť na drvičke, čím sa zväčší plocha na ktorú môžu pôsobiť mikroorganizmy a rýchlejšie ich rozložia) a následne dôkladne premiešať. Čím je zmes pestrejšia, tým lepší výsledok dosiahneme. Mali by sme premiešavať vlhký materiál (zhnité ovocie, zvyšky jedál) so suchým (hobliny, piliny), uhlíkatý materiál (hobliny, piliny, slama) s dusíkatými (hnoj, pokosená čerstvá tráva a pod.).

Postup pri zakladaní kompostu

- Dno kompostovacej kopy vysypeme hrubším materiálom (napr. na hrubo posekané konáre), aby sme zabezpečili cirkuláciu vzduchu a odtok prebytočnej vody.
- Postupnosť pri ukladaní materiálu pri domácom kompostovaní neexistuje. Materiál sa ukladá postupne ako nám v domácnosti a záhrade vzniká.
- Už pri jeho zbieraní myslíte na to, aby ste mali čo najpestrejšiu skladbu. Nezabudnite jednotlivé druhy dôkladne premiešať (mokré zo suchými, uhlíkaté s dusíkatými).
- Materiál pred uložením do kompostoviska upravte – posekajte, podrvté, zvlhčite a dôkladne premiešajte. Urychlíte tak dobu rozkladu.
- Ak máte väčšie množstvo rovnakého materiálu (napr. lístia), je dobré – ak to jeho štruktúra dovoľuje – predbežne si

ho uskladniť a použiť ho na premiešanie primokrého, alebo silne dusíkatého materiálu.

- Kompostovaný materiál je vhodné po každých 15 – 20 cm vrstviť zeminou. Obsahuje množstvo mikroorganizmov, ktoré pomáhajú rozkladu, dokáže viazať vlhkosť a pomaly ju uvoľňovať do okolia, napomáha pri vzniku stabilnej drobovito-zemitej štruktúry a výrazne dokáže viazať zápach.
- Kompostovaciú kopy je potrebné po 3 – 5 týždňoch prehodiť, aby sa premiešal materiál z vnútra kopy s vonkajším. Zároveň tým kompost prevzdušníme.
- Približne po roku je kompost vyzretý.
- Po vyzretí je potrebné kompost preosiať a nespracované časti vložiť do novej kopy.

Najčastejšie chyby pri kompostovaní

- Neuspokojivý priebeh rozkladu – ak sa vám zdá, že proces prebieha pomaly, znamená to, že ste nedodrжали niektorú z podmienok o ktorých sme hovorili. Riešenie je kopy prehodiť. Sledujte pri tom zápach a vlhkosť materiálu.
- Premočenie (vznik zápachu) – neprijemný až dusivo zatuchnutý zápach svedčí o hnilobe, čo znamená nadbytok vlhkosti a nedostatok kyslíka. Tu je najvyšší čas kompost prehodiť a premiešať so suchým materiálom a materiálom udržiavajúcim štruktúru (hrubšie posekané drevo, tenšie konáriky, hoblíny).
- Vysušovanie – pri nedostatočnej vlhkosti je potrebné kopy zvlhčiť, alebo primiešať vlhký materiál. Aj biela plieseň svedčí o nedostatočnej vlhkosti. Tej sa dá do veľkej miery zabrániť zakrytím kompostovacej kopy.
- Veľké množstvo hmyzu – najčastejšie sa v komposte vyskytujú vinné mušky, ktoré majú rady predovšetkým kuchynský odpad a zhnité ovocie. Stačí však tento

materiál premiešať so suchým materiálom a zahrabať, alebo zasypať (napr. hlinou, kamennou múčkou, pilinami). Neznášajú ani prievan.

Kedy je kompost zrelý?

Plytkú misku naplníme kompostom a dobre ho navlhčíme. Navrch vysejeme semienka žeruchy siatej (alebo iné rýchlokličiace semená), pritlačíme ich a zakryjeme fóliou. Ak po 3 – 4 dňoch väčšina semien vyklíči, možno usúdiť, že kompost už neobsahuje nijaké látky škodlivé pre rastliny a môžeme ho už použiť v záhrade. Intenzívne zelené klíčne lístky svedčia o vyzretom komposte, zatiaľ čo žlté alebo hnedé lístky o surovom. Ak vyklíči len málo semien, musí sa kompost podrobiť ešte ďalšiemu rozkladu.

Ako používať kompost?

Vyzretý kompost je hneď až tmavohnedej farby, drobnej štruktúry, nezapácha ale vonia ako lesná pôda. Jeho prednosti sú predovšetkým v tom, že má schopnosť zadržiavať vodu, prevzdušňovať pôdu a obsahuje veľké množstvo (podľa zloženia vstupných materiálov) výživných látok, obohacuje pôdu o organické látky a humus. Hotový kompost je možno použiť do zeleninových, ovocných i okrasných záhrad. Aplikovať na pôdu by sa mal v zime, alebo skoro na jar. Je potrebné zdôrazniť, že aj kompostom sa dá prehnojiť. Na dostatočné zásobenie pôdy živinami stačí 1 cm vrstva kompostu ročne. Vzhľadom k vysokej zásobe živín nie je potrebné vo väčšine záhrad používať viac ako 2 – 3 litre kompostu na 1 m². Toto množstvo platí hlavne pre zeleninovú záhradu, živé ploty a okrasné kríky.

Rudolf Pado

Autor je predsedom OZ TATRY

História Odorice a rod bylinkárov

38

Návraty k tradičným formám poľnohospo- dárstva na vidieku

Odorica je bývalý majer grófa Čákyho, ktorému patril aj kaštieľ v Spišskom Hrhove. Nachádza sa v strede trojuholníka Levočské Lúky – Levoča – Spišský Hrhov.

Po 1. svetovej vojne dal gróf štátu 100 ha pôdy (polia, lúky, lesy) v okolí majera. Sedem manželských párov (jedným z nich boli moji starí rodičia) sa rozhodlo danú pôdu od štátu kúpiť a hospodáriť na nej. Bolo to vlastne prvé roľnícke družstvo u nás, pretože hospodárili spoločne. Keď štátu splatili pôžičky, ktoré si vzali na kúpu pôdy, prišli päťdesiate roky a štát im všetko vzal. Po roku 1989 im to vrátil, ale dožili sa toho len jedni manželia a tí už nevládali pracovať na poli. Niektorí potomkovia sa rozhodli na svojej pôde hospodáriť, iní roztratení po celom Slovensku dali role do prenájmu.

Naša rodina sa zaoberá liečivými rastlinami od nepamäti. Stará mama bola známa by-

linkárka. Vždy keď išla do kostola z Odorice do Levoče, nazbierala bylinky a tie potom predala paničkám v meste. Otca zaujímali celý život a keď zostal na dôchodku, začal ich pestovať. Po jeho smrti som sa rozhodla pokračovať v jeho diele a dnes nás ekologické pestovanie a spracovanie liečivých rastlín živí.

Majer Odorica oživa vždy s jarnou prírodou. Počas vegetácie sa tu stretáva veľa ľudí, ktorí tu majú svoje korene. Nakoľko by sme si chceli tento raj zachovať, vytvorili sme si Združenie majiteľov a priateľov Odorice (ZMaPO), ktoré háji naše záujmy. V súčasnosti máme 14 členov. Keďže nám cez dvor vedie cesta, ktorá nie je zakreslená na mape, chceme aby bola vymieraná cesta podľa mapy mimo majer (táto je rozoraná). Po dvoch rokoch úsilia to vyzerá, že sa nám to tohoto roku podarí a my budeme môcť začať s obnovou starého dvora, studne a s ostatnými aktivitami, ktoré sme si pred-savzali.

Keby ste chceli osadu Odorica nájsť na mape, tak sa vám to asi nepodarí, ale keby sa vám to predsa len podarilo a máte asi 3 hodiny čas, môžete si urobiť peknú prechádzku na našu ekofarmu a pri peknom počasi vidieť krásnu panorámu: Spišský hrad, Kráľovu Hoľu a Vysoké Tatry.

Zuzana Homolová

Zrnko krásy a usilovnosti v Honte

Občianske združenie „Nádej v Uňatíne“ oslavovalo svoje tretie narodeniny prezentáciou svojej doterajšej práce. V múzeu Andreja Sládkoviča v Krupine sme inštalovali výstavu Zrnko krásy a usilovnosti v Honte, ktorá trvala celé dva mesiace. Návštevníci oceňujú krásu čipky a naše úsilie o jej zachovanie pre budúce generácie. Robíme kurzy paličkovania v Krupine, aj po okolitých dedinách a desiatky žien a dievčat už čipka chytila za srdce.

11. marca sme v mestskom kultúrnom stredisku zorganizovali ochutnávku dedinských špecialít s ukázkami paličkovania

hontianskej paličkovanej čipky. Divadielko Na stračeň nôžke z Uňatína sa predstavilo premiérou dvoch rozprávok: Snehulienka a siedem trpaslíkov a Kráľ drozdia brada. Obecenstvu sa veľmi páčili. Naši malí herci boli prvýkrát na vaššom javisku a brali to skutočne zodpovedne.

Môžeme konštatovať, že naše združenie je už známe svojou usilovnosťou, vypočuli sme si mnohé slová uznania, za ktoré ďakujeme.

*Mária Behanovská,
predsedníčka OZ Nádej v Uňatíne*

Výtvarná súťaž pre deti

Téma:

Ako spoločne oslavujete vo vašej dedine alebo mestečku

Vekové kategórie:

1.	do 6 rokov
2.	od 7 do 10 rokov
3.	od 11 do 15 rokov

Nakreslite, ako u vás oslavujete významné výročia obce, rôzne sviatky.

Zachovávajú sa vo vašej obci ľudové tradície, pri ktorých sa zide celá dedina? Máte fašiangové sprievody, pochováate basu, vítate jar alebo máte dožinkové slávnosti? Alebo vznikajú nové tradície, nové sviatky a podujatia, kde sa spoločne stretnú malí

aj veľkí? Podelte sa s nami o svoje dojmy a skúsenosti, nakreslite pre nás obrázok.

Ceny do súťaže venuje organizácia

VOKA: prvé 3 miesta v každej kategórii budú odmenené tričkami s originálnou potlačou.

Podmienky súťaže:

Obrázky posielajte na výkrese, alebo ryse formátu A4. Zadná strana musí obsahovať názov práce, meno a priezvisko autora, vek, presnú adresu. Jeden autor môže do súťaže poslať maximálne 5 prác. Technika ľubovoľná.

Uzavierka súťaže: 11. 7. 2005

Práce posielajte na adresu VOKA (v tiráži), obálku označte heslom OSLAVA

Prezentácia skúseností Nemeckej spolko- vej republiky s implementáciou aktivít typu Leader Konferencia

Miesto:

Banská Bystrica, 19. apríl 2005

Cieľ:

Sprostredkovať štrnásťročnú skúsenosť z Dolného Saska s integrovaným prístupom rozvoja vidieka prostredníctvom programu Leader.

Prezentácia skúseností Nemeckej spolkovej republiky s implementáciou aktivít typu Leader – konferencia

Foto: M. Heretová

Malou fotografickou mozaikou vás pozývame k prečítaniu budúceho čísla, kde sa dozviete viac o samotnej zaujímavej konferencii, ako aj o programe Leader, ktorý by mal začať bežať na Slovensku od roku 2007. Veľmi podnetná bola prezentácia pani Marlies Puls o vybudovaní lokálnej skupiny Leader – potvrdilo sa, že také metódy práce, aké používa VOKA, fungujú aj v Nemecku. Bohaté skúsenosti s podobným programovaním územia (PHSR, rozvojové stratégie mikroregiónov) uviedla vo svojej prednáške aj Ing. Jela Tvrdoňová, riaditeľka VOKA.

Michaela Heretová

Európska súťaž o dedinu roka

Každé dva roky vyhlasuje Európske pracovné spoločenstvo pre rozvoj vidieka a obnovu dediny so sídlom vo Viedni (ďalej ARGE) Súťaž o Európsku cenu obnovy dediny. Do tejto súťaže postupujú víťazi národných súťaží zúčastnených krajín.

V dňoch 7. – 8. 10. 2004 sa v Großes Walsertal, Vorarlberg, Rakúsko uskutočnilo slávnostné vyhlásenie výsledkov 8. ročníka. V silnej konkurencii 32 obcí z 11 európskych krajín zvíťazila obec Ummendorf z nemeckej spolkovej krajiny Sasko – Anhaltsko. Slovenskú republiku reprezentovala obec Hrušov (okres Veľký Krtíš) ako víťaz národnej súťaže Dedina roka 2003.

Aj keď táto súťaž nemá na Slovensku ešte dlhú tradíciu (prebehli iba dva ročníky), Hrušov obstál veľmi dobre. Ocenený bol Európskou cenou obnovy dediny za to, že – ako konštatovala porota – „v najťažších geografických a hospodárskych podmienkach je na najlepšej ceste uchrániť si svoju identitu, vybudovať infraštruktúru, zlepšiť kvalitu života a vybudovať prijateľný turizmus pri uplatňovaní tradičných remesiel a kultúrnych aktivít. Pozoruhodná je aj integrácia Rómov v škole a spoločnosti, ako aj príkladná spolupráca so susednými obcami a združeniami.“

V súťaži o Európsku cenu obnovy dediny ide v prvom rade o prezentáciu najlepších projektov, nasledovaniahodných aktivít a iniciatív v oblasti rozvoja vidieka a obnovy dediny. Ústredné motto v roku 2004 „Cestou k jedinečnosti“ malo povzbudiť tie vidiecke obce a regióny v Európe, ktoré aj v časoch globalizácie dokážu prezentovať svoju jedinečnosť.

Organizátor súťaže – ARGE bolo založené v roku 1988 a pozostáva zo zástupcov vlád, vedeckých pracovísk, komunálnej politiky a mimovládnych organizácií z Belgicka, Nemecka, Rakúska, Luxemburska, Poľska, Slovenska, Slovinska, Česka a Maďarska. Cieľom ARGE je predovšetkým posilniť medzinárodnú výmenu skúseností medzi členským krajinami a regiónmi EÚ, vytvárať pozitívny verejný záujem o problémy ľudí žijúcich na vidieku a čo najlepšie podporovať rozvoj životaschopných a atraktívnych dedín. ARGE uskutočňuje celý rad aktivít v rôznych európskych regiónoch, ktoré sa sústreďujú predovšetkým na ekologické, ekonomické, sociologické a kultúrne otázky života na vidieku.

Dosiahnuté výsledky motivujú organizátorov – Slovenskú agentúru životného prostredia a Spolok pre obnovu dediny – k pokračovaniu v národnej i európskej súťaži, preto už pre rok 2005 plánujeme vyhlásiť tretí ročník našej národnej súťaže Dedina roka.

Ivona Cimermanová, Anna Kršáková
Autorky pôsobia v SAŽP-CTK

Obec Hrušov preberá cenu. Zľava: Manfred Rein, krajský radca, Bregenz, Vorarlberg; Erwin Pröll, predseda Európskeho pracovného spoločenstva pre rozvoj vidieka a obnovu dediny, Viedeň; Pavel Bendík, starosta obce Hrušov; Mária Augustínová, predsedníčka občianskeho združenia OSOĤ, Hrušov; Matthias Reichenbach-Klinke, predseda poroty, univerzitný profesor, Technická univerzita Mnichov
Foto: archív SAŽP-CTK

Rozvíjame vidiek Žilinského kraja

42

Prevažnú časť nášho regiónu tvoria vidiecke oblasti. Že náš krásny vidiek nám nie je ľahostajný, dokazuje stále sa zvyšujúci záujem o riešenie problémov v týchto oblastiach. Jednou z aktivít, ktoré sa zaoberajú rozvojom vidieka je tvorba Akčného plánu rozvoja vidieka (APRV) Žilinského kraja na roky 2005 – 2006. Dokument sa zaoberá dôležitými faktormi pri rozvoji vidieka a jeho časový interval tiež prihliada na vstup do nového programovacieho obdobia EÚ.

Organizácie a jednotlivci, ktorí sú súčasťou pracovnej skupiny, vytvorili rozvojové partnerstvo spájajúce súkromný sektor, predstavitelov samosprávy, neziskové organizácie i jednotlivcov. Práca na dokumente sa začala v roku 2002 podpísaním partnerstva medzi ŽSK a VIPA Žilinského kraja. Neskôr sa pridali iné organizácie a jednotlivci z rôznych odborov dotýkajúcich sa problematiky vidieka (urbanizmus, vzdelávanie, lesníctvo, poľnohospodárstvo, ochrana životného prostredia, cestovný ruch, bankovníctvo atď.). Dokument bol prerokovaný vo viacerých komisiách a vo februári bol predstavený zastupiteľstvu ŽSK.

Pracovná skupina určila ciele, ktorými sa Akčný plán bude zaoberať. Prvým a nosným cieľom Akčného plánu bolo spracovať strategický dokument zaoberajúci sa problematikou rozvoja vidieka na ďalšie programovacie obdobie 2007 – 2013, a to participatívnym spôsobom (t. j. za účasti špecialistov z viacerých odborov). Bude ním Program rozvoja vidieka ŽK na roky 2007 – 2013. Druhým cieľom je Príprava územia na implementáciu nástrojov EÚ typu programu Leader, ktoré sa snažia spájať aktívne subjekty vo vidieckych komunitách a ekonomickej sfére v záujme hľadania nových miestnych stratégií udržateľného rozvoja. V období dvoch rokov trvania Akčného plánu sa budeme zaoberať konkrétnymi problémami vidieka, ktoré bude možné riešiť v tomto krátkom časovom intervale. To je tretí cieľ – Identifikácia a riešenie problémov vidieka v krátkodobých horizontoch.

Partnerstvo, ktoré sa počas tvorby spomínaného dokumentu vytvorilo, je funkčné aj nielen v súvislosti s Akčným plánom, ale dotýka sa všeobecne rozvoja vidieckych oblastí. Počas práce na cieľoch Akčného plánu budeme komunikovať s verejnosťou a prijímať podnety a názory. Je dôležité, aby bol Akčný plán a najmä Program rozvoja vidieka Žilinského kraja spoločnou prácou, ktorej sa budú zúčastňovať samotní obyvatelia vidieka v kraji. Cieľom Akčného plánu je zvýšiť kvalitu života obyvateľov vidieka a súčasne so zvyšujúcou sa prosperitou kraja zachovávať a rozvíjať hodnoty krajiny, kultúrne, prírodné a historické špecifiká regiónov Žilinského kraja (Horné Považie, Kysuce, Liptov, Orava a Turiec).

Linda Petrášová

Autorka pracuje na Odbore regionálneho rozvoja Žilinského samosprávneho kraja

Foto: Linda Petrášová

Škola obnovy vidieka po rozšírení EÚ

K harmonickému rozvoju vidieckych regiónov už vo viacerých európskych krajinách prispievajú aktivity škôl obnovy vidieka. V záujme ďalšieho skvalitnenia týchto aktivít sa v Čeladnej na Morave v dňoch 13. – 15. októbra 2004 konala medzinárodná konferencia škôl obnovy vidieka z Rakúska, Čiech, Nemecka, Poľska, Írska a Slovenska. Podobne ako v predchádzajúcich rokoch, zástupcovia týchto krajín hovorili o skúsenostiach a fungovaní jednotlivých škôl a ponúkali nové možnosti spolupráce a spoločných projektov škôl obnovy vidieka v rozšírenej Európe.

Na tohtoročnej konferencii, ktorú pod záštitou Ministerstva pro místní rozvoj ČR zorganizovala „Škola obnovy venkova v Třanovicích“ sa po prvýkrát zúčastnili aj zástupcovia Slovenska. Pilotný projekt „Inšpiračnej školy vidieka“ na Slovensku predstavila riaditeľka SAŽP – Centra tvorby krajiny Ing. arch. Anna Kršáková. Hovorila aj o spolupráci so Spolkom pre obnovu dediny pri realizácii pilotného projektu školy, pri organizovaní „Programu obnovy dediny“ a súťaže „Dedina roka“. Vyzdvihla spoluprácu so „Školou obnovy vesnice v Modrej pri Velehrade“ ČR, ktorá ako dlhoročný partner SAŽP-CTK

inšpirovala slovenské projekty. „Inšpiračná škola vidieka“ na Slovensku bola zaradená do medzinárodnej siete ŠOV a prizvaná k spolupráci na spoločných projektoch siete a na ďalšie ročníky medzinárodných stretnutí.

Zaujímavé bolo vystúpenie člena miestnej akčnej skupiny Národnej siete pre program LEADER v Írsku o pozitívnych a negatívnych skúsenostiach s programom LEADER. Prezentoval výsledky, ktoré dosiahli v Írsku v oblasti turistiky a vidieckeho podnikania. V závere odporučil možný postup pri aplikácii programu.

O skúsenostiach s naštartovaním, financovaním a ďalším vývojom programu LEADER a jeho nových aplikácií v ČR informoval zástupca „Ministerstva zemědělství ČR“. Zástupkyňa „Ministerstva pro regionální rozvoj ČR“ predstavila spoločný operačný regionálny program podporujúci rozvoj regiónov a opatrenia na posilnenie miestnych a regionálnych kapacít. Uviedla možnosti financovania z národných, regionálnych a európskych zdrojov, postup pri spracovaní projektov.

*Terénna exkurzia na miesto realizácie úspešného projektu rozvoja vidieka v ČR – „Bydlení pro třetí tisíciletí“ v obci Čeladná **Foto:** archív SAŽP-CTK*

*Zástupcovia SAŽP-CTK a Spolku pre obnovu dediny na Slovensku na medzinárodnej konferencii Školy obnovy vidieka po rozšírení EÚ v ČR **Foto:** archív SAŽP-CTK*

V rámci terénnej exkurzie bola účastníkom predstavená obec Čeladná a jej projekt „Bydlení pro třetí tisíciletí“, v rámci ktorého obec oživila svoje centrum unikátnym novým námestím s objektmi určenými na bývanie a zaistenie služieb pre miestnych obyvateľov a turistov. Komplex je postavený na základoch starej chátrajúcej textilnej fabriky a jeho súčasťou je Dom sociálnych služieb. Ďalším prezentovaným projektom v obci bola podnikateľská aktivita – „Golfové ihriská Prosper Golf Klubu“ s 2 x 18 jamkovým ihriskom (najväčším v ČR) a službami a „Prosper House Ranch“, zaoberajúci sa chovom a výcvikom westernových koní, so stajňami a krytými halami. Aktivita sú realizované v areály bývalého JRD, kde sa zachovali hmoty objektov, ktoré zmenili funkciu a vzhľad vkusnou aplikáciou miestnych tvaroslovných prvkov a materiálov. V závere starosta obce Čeladná oboznámil účastní-

kov s ďalšími plánovanými aktivitami v obci. V ďalšej exkurzii do Mikroregiónu obcí povodí Stonávky zástupcova mikroregiónu a spoločnosti „Třanovice služby, o. p. s.“ predstavili závod na spracovanie poľnohospodárskych produktov v obci Nošovice a „Venkovskou průmyslovou zónu“ v obci Třanovice. Je to centrum malého a stredného podnikania v oblasti poľnohospodárskej, priemyselnej výroby a služieb s rozlohou 28 ha.

Závery konferencie sa vypracovali v skupinách, ktoré vyhodnotili doterajšie skúsenosti a výhľady činnosti ŠOV do budúcnosti. Najbližšie medzinárodného stretnutie sa bude konať v októbri 2005 v Brandenburg.

*Zo zdrojov SAŽP-CTK spracoval
Ladislav Hudák*

Sviatky vidieka

Vidiecky parlament je iniciátorom myšlienky propagovať vidiek prostredníctvom spoločnej propagácie podujatí. Myšlienka našla podporu u ďalších celoslovenských organizácií pôsobiach na vidieku, s ktorými sa Predsedníctvo VIPA pravidelne stretáva. Slovo dalo slovo, vymenili sme si niekoľko mailov a telefonátov a na svete je kalendár šiestich národných podujatí na rok 2005, ktoré sa budú propagovať spoločne pod značkou Sviatky vidieka.

Prvým sviatkom vidieka je májový Deň vidieckych komunít. Tento sviatok sa rozhodlo sláviť práve Občianske združenie Vidiecky parlament prostredníctvom viacerých podu-

jatí svojich členov, tento rok najmä v Banskobystrickom a Trenčianskom kraji.

Sviatky vidieka v máji pokračujú v Pribylíne, kde sa 29. 5. koná Ovčiarska nedeľa. Organizuje ju Múzeum liptovskej dediny v Pribylíne a tento rok sa zameriava na pastierske hudobné a tanečné folklórne tradície a prezentáciu regiónu Orava.

V júni môžeme spoločne obdivovať krásu paličkovanej čipky na Medzinárodnom festivale paličkovanej čipky v Soľnej Bani v Prešove. A nielen obdivovať, ale i niečo sa naučiť – na škole čipkovania z rôznych oblastí Slovenska. Festival organizuje Soľnobanský čipkársky cech.

V septembri osláviame s poľovníkmi Deň Sv. Huberta v Svätom Antone. Organizáto-

Príklady z vidieka / Sviatky vidieka

rom je Múzeum vo Svätom Antone v spolupráci so Slovenským poľovníckym zväzom. Čakajú nás atraktívne podujatia, súťaže, ukážky, výstavy.

S furmanmi oslávim ich sviatkov na Majstrovstvách Slovenska furmanov v októbri v obce Pavlovce v okrese Vranov nad Topľou. Podujatie organizuje Asociácia furmanov Slovenska, Obec Pavlovce a Farma Pavlovce. Na súťaži budeme držať palce furmanom v štyroch disciplínach, zabavíme sa na remeselníckom jarmoku a na vystúpeniach hudobných skupín.

V októbri si v Uňatíne pripomenieme Svetový deň vidieckych žien, ktorý bude organizovať VOKA spoločne s OZ Nádej v Uňatíne. Pri tejto príležitosti slávnostne vyhlásia výsledky súťaže Vidiecka žena – líderka roka 2005.

Sviatky vidieka ako spoločná kampaň organizácií pôsobiach na vidieku smerujúca k propagácii vidieka na celoslovenskej úrovni bola uvedená na Dňoch vidieka v Národnej rade SR dňa 4. 5. 2005.

Plagáty – Kalendár podujatí 2005 – zašleme záujemcom z kancelárie VIPA na požiadanie. Stačí zaslať mail na vipa@vipa.sk.

Magdaléna Bernátová

Logo podujatia

Peter Rusnák uviedol Sviatky vidieka na otvorení Dní vidieka v NR SR, zľava: predseda VIPA P. Rusnák, podpredseda VIPA L. Falťan, predseda NR SR P. Hrušovský a podpredseda NR SR V. Veteška **Foto:** Ivan Rončák

Termín	Miesto konania	Názov podujatia	Organizácia	Informácie o podujatí – kontakt	Stručný popis aktivít počas podujatia
14. – 15. 5.	Rôzne miesta	Dni vidieckych komunit	OZ Vidiecky parlament, OZ Vidiecky parlament Banskobystrického kraja, OZ Vidiecky parlament Trenčianskeho kraja	048/415 20 22, vipa@vipask	Prezentácia vidieckych tradícií, Podrobnosti: samostatný kalendár Dni vidieckych komunit
29. 5.	Múzeum liptovskej dediny v Pribyline	Ovčarska ne-dela – Overálie 2005	Liptovské múzeum Ružomberok, Národné múzeum Liptovský Hrádok Oravská poľnohospodárska a potravinárska komora Dolný Kubín Zväz chovateľov oviec a kôz Banská Bystrica	Národné múzeum Liptovský Hrádok – 044/522 24 85 narmuzeum@post.sk	Pastierske hudobné a tanečné folklórne tradície, prezentácia kultúriohistorického regiónu Orava, súťaž rezbárov, súťaž o najlepšiu bryndzu, hrudkový syr a žinčicu, ľudovoumelecké výrobky
23. – 25. 6.	Prešov – Soľná Baňa	Medzinárodný festival paličkovanej čipky	Solnobanský čipkársky cech	Jana Frajkorová 051/770 05 45 0908 864 785 trajkor@po.psg.sk Barbora Šimková 051/775 12 10 0907 623 617	Škola čipky z rôznych oblastí Slovenska – moderná aj úžitková, prihlásených je 10 krajín
3. – 4. 9.	Sv. Anton	Dni sv. Huberta	Slovenský poľovnícky zväz, Múzeum vo Sv. Antone	Ing. Ľ. Múzeum vo Sv. Antone, 969 72 Svätý Anton, tel. 045/6913932	Súťaž vo väbení jeleňov, ukážky remesiel, atraktívny rybolov, ukážky kynológie, výstava iné
1. 10.	Pavlovce – okres Vranov nad Topľou	Majstrovstvá Slovenska furmanov	Asociácia furmanov Slovenska Obec Pavlovce Farma Pavlovce	František Ďurčenka fdurcenka@in.slovanet.sk 0904 845 219 Obecny úrad Pavlovce 057/445 23 22 0903 639 839 Peter Chobor 057/4452214	Súťaž furmanov a ich ťažných koní v štyroch disciplinách Spravidelné akcie: Remeselnícky jarmok, Výstúpenie hudobnej skupiny VYCHOD, Ľudový rozprávač ARAVA, Folklórny súbor CEMENTÁR, po ukončení CONTRY BAL
14. 10.	Uhätin	Oslavy svetového dňa vidieckych žien	VOKA a OZ Nádej v Uhätine	Ingrid Bernáthová – VOKA 048/415 16 92, 0905 492 710 berny@voka.sk Maria Behanovská – OZ Nádej v Uhätine, 0905 498 405 mbehanova@stonline.sk	Slávnostné vyhlásenie výsledkov súťaže Vidiecka žena – líderka roka 2005, vystavky tradičných remesiel a výsledkov práce hostiteľskej organizácie, predaj tradičných výrobkov regiónu

Svet lesov – príručka pre učiteľov ZŠ

Viceníková, A. (ed.), 2004: Svet lesov – príručka pre učiteľov základných škôl. DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Bratislava, 306 s.

Po úspešných vydaniach príručiek Svet mokradí, Svet lúk a pasienkov a Svet rašelinísk sa podarilo vydať ďalšiu, zameranú na lesy. V duchu tradície aj štvrtá príručka zachováva štýl a štruktúru predchádzajúcich. Prostredníctvom ôsmich kapitol vás bude sprevádzať svetom lesov. Dozviete sa, čo je les, ako sa vyvíjal a aké funkcie plní, aké hlavné typy lesov sa nachádzajú na Slovensku, aké rastliny, živočíchy (stavovce i bezstavovce) a huby v nich žijú, čo je charakteristické pre lesné organizmy a ako sa prispôbili na život v lesnom prostredí, čo najviac ohrozuje lesy a ako možno prispieť k ich zachovaniu. Každá kapitola sa člení na informačnú časť pre učiteľov, na aktivity pre žiakov 1. a 2. stupňa základných škôl a na kopírovateľné pracovné listy patriace k jednotlivým aktivitám. Hlavným zmyslom príručky je pomôcť učiteľom v príprave hodín s ekologickým a environmentálnym obsahom, ich inšpirovanie a motivovanie. Príručka bola pripravená a vydaná v spolupráci s dánskou organizáciou Bio/Consult, Ltd. v rámci projektu Natura 2000 – premostenie procesu implementácie, ktorý financovala Dánska environmentálna agentúra (DEPA) v rámci programu DANCEE.

Cena: 150 Sk

Kontakt: DAPHNE – Inštitút aplikovanej ekológie, Podunajská 24, 821 06 Bratislava, Tel./fax.: 02/455 240 19, 456 402 01, e-mail: daphne@changenet.sk, <http://www.daphne.sk>

Alokácia (gréc.) – 1. rozmiestňovanie, rozmiestnenie, 2. povolenie, pridelenie, schválenie

Investícia (lat.) – 1. náklady na budovanie, 2. vklad do podniku, do činnosti

Participácia (lat.) – účasť, podiel na dačom

Veľký slovník cudzích slov, 1997

Poézia

Erika Vyšohlídová
Poniky-Ponická Huta

Šach mat

*Hovorieval si, že život je veľká šachovnica.
A že ty si môj kráľ a ja tvoja kráľovná.
No začal si sa hrávať s inými dámami.
Na kráľovnú si zabudol.
Preto ti dávam šach mat.*

Bodka za číslom

V tme každá rana mieri do čierneho.
Stano Radič

Vidiecka organizácia
pre komunitné aktivity

Kontakt:

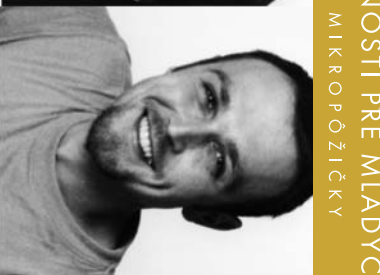
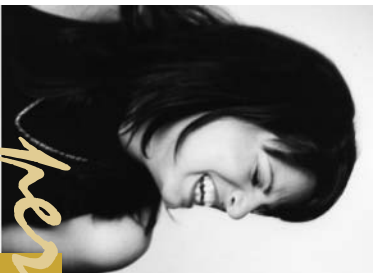
Nám. Š. Moyzeša 4,
974 01 Banská Bystrica
tel.: 048/415 16 91,
fax: 048/415 16 93
e-mail: voka@voka.sk

**VIDIECKY
PARLAMENT
NA
SLOVENSKU**

Kontakt:

Námestie SNP 7,
974 01 Banská Bystrica
tel.: 048/415 20 22,
mob.: 0905/55 89 29
e-mail: vipa@vipa.sk

Pre všetkých pre nás

SUŽBY ZAMESTNANOSTI PRE MLADÝCH
VZDELÁVANIE A MIKROPŮŽIČKY

Unidea
UnifCredit Foundation

Adresát:

.....

.....

.....